

Ladislav Bevc

SPOMINI

ZALOŽNIŠTVO JUTRO

PROSVETNA KNJIŽNICA

Ladislav Bevc
SPOMINI

Uredil:

Dr. Vladislav Bevc

Urednik zbirke:

Dr. Zvonko Perat

Jezikovni pregled:

Marjeta Žebovec

Postavitev in prelom:

ONZ Jutro

Izdalo in založilo:

Založništvo JUTRO, Ljubljana

Za založbo:

Stane Kodrič

© Vladislav Bevc in Založništvo Jutro

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929 Bevc L.

BEVC, Ladislav

Spomini / Ladislav Bevc. - Ljubljana : Jutro, 2006. -
(Prosvetna knjižnica)

ISBN 961-6433-71-7

227037440

Spremna beseda

Spomini Ladislava Bevca

Moj oče, ing. Ladislav Bevc, liberalni politik in Sokol, je pisal te spomine v Kaliforniji, daleč od svoje Ljubljane tako geografsko kot svetovnonazorsko. Bralcu torej govori z drugega sveta. Sledovi njegovega dela so vsaj deloma še vidni v Ljubljani. Prinašalci dvatisočletne kulture so sicer razbili dva umetniška spomenika, s katerima je hotel svoje mesto olepšati, Sokolski dom na Taboru pa le še stoji, čeprav ni v lasti sokolske organizacije.

Spomini se raztezajo skoraj čez devetdeset let, od rane mladosti skozi prvo svetovno vojno, graditev in razvoj svobodne Jugoslavije, nato skozi kataklizmično drugo svetovno vojno, potem pa emigracijo do umirjenih jesenskih let v sončni Kaliforniji. Pisal jih je deloma kot članke v *Sokolskem vestniku*, kot knjigo o obrambi sokolstva pred komunisti in kot zapise v svojem arhivu. Marsikaj pa mi je od časa do časa povedal, da sem si lahko zapisal. Pisano je prav tako, kot mi je povedal.

Kot neutruđen organizator je bil moj oče v Ljubljani skoraj pri vsaki napredni organizaciji. Že kot študent na Dunajski tehniški visoki je s prijateljem Stankom Dimnikom organiziral nabirko za *Ciril Metodovo družbo*, s čimer je društvo postalo družbin pokrovitelj. Imel je poseben dar, pridobiti podpornike, mecene in člane za organizacije, v katerih je deloval. Strokovno je bil zaposlen kot tehnični višji svetnik na banski upravi. V prostem času pa je njegovo glavno delo je bilo pri *Sokolu I* na Taboru v sodelovanju s sokolskim ideologom Pavlom Pestotnikom in v Združenju rezervnih oficirjev, ki je pod njegovim predsedstvom postalo največjev državi. Kot mestni odbornik je postal znan kot človek, ki učinkovito pomaga ljudem priti do eksistence, v času gospodarske krize so ga oblegali povsod, v službi tako kot na domu in kjerkoli so ga mogli najti. Celo Kardeljeva mati je pričakovala od njega, da bo pomagal njenemu sinu priti iz ječe – kot da bi kaj takega bilo v njegovi moči.

Društvo rezervnih oficirjev *Sokol I* na Taboru sta zavzemala skoraj ves očetov prosti čas, dostikrat se je vozil v Beograd na zborovanja in seje. Poznal je menda skoraj vse ljudi v Ljubljani, ki so kaj veljali, in tudi take, ki niso. Kot član sokolske dece na Taboru sem opazil, da je predsedoval ali pa imel govor pri vsaki slovesnosti. Vsega, kar je govoril, takrat še nisem razumel, zapomnil sem si pa dokaj besed in način, kako je govoril. Opažal sem, da pozna ogromno ljudi. Ko me je včasih pospremil v šolo, sta si z vsemogočnim učiteljem pred razredom vedno segla v roke kot stara znanca. Leta pozneje mi je slavni profesor teoretične elektrotehnike na

Tehniški visoki šoli povedal, da je bil njegov učenec. Šele pri branju spominov sem odkril, da je bil predsednik aerokluba v Ljubljani, čeprav majhnim aeroplanom ni zaupal. Pa je vseeno letel enkrat z menoj na ogled jedrske elektrarne v San Louis Obispo v Kaliforniji in bil s poletom zadovoljen.

Skoraj istočasno kot je bodoči ameriški predsednik v Kaliforniji obranil združenje filmskih igralcev pred komunistično infiltracijo, se je moj oče pri Sokolu I na Taboru spopadel s komunisti. Hollywoodskega umetnika so njegove izkušnje vodile do najvplivnejše politične funkcije na svetu, mojega očeta pa v emigracijo in v novo svobodno življenje.

Komunisti, ki v sto letih svoje zgodovine niso ničesar ustvarili, so hoteli prevzeti in preusmeriti sokolsko organizacijo za zlohodne namene tuje, neslovanske ideologije – pod ugledno krinko *Sokola* so hoteli vršiti svoje razdiralno delo po nalogu kominterne. Boj, ki ga je *Sokol I* izbojeval navkljub divjanju komunistov, spominja na spopad Garyja Cooperja z razbojniki v filmski drami *Točno opoldne*. Ko mi je oče pripovedoval o tem, sem slišal natančno iste besede, kot jih v imenovani zgodbi govorijo ljubeča žena, sodnik, veljaki, nasprotniki, oprezneži, strahopetci in hinavci. Čeprav se je *Sokol I* uspešno uprl komunistični infiltraciji, drugasokolskadrustva takrat niso doumela, kaj se godi. Celó Leon Štukelj mi je pred leti v Los Angelesu povedal, da se je – bister jurist in sodnik, kot je bil – daleč v Mariboru vpraševal, kaj se je neki godilo na Taboru. Ko je prišel rokopis pričujoče knjige v Slovenijo, si je Štukelj z zanimanjem kopiral strani o obrambi *Sokola I* na Taboru.

V tem je treščila v naše življenje druga svetovna vojna. Že nekaj časa smo občasno poslušali po radiu, kako je Hitler grozil vsemu svetu. Očetovi prijatelji so mi zagotavljali, da bodo Hitlerja že nagnali, če pride. Ko je res vdrl v Jugoslavijo, je oče odšel v vojsko in dolgo ni bilo glasu o njem. Vsak dan smo ga hodili čakati na železniško postajo. Končno se je vrnil med zadnjimi, a še vedno v polni uniformi kapetana jugoslovanske vojske. Kmalu nato se je *Gestapo* pojavil v našem stanovanju, čeprav so Ljubljano okupirali Italijani. Živo se spominjam gestapovca, ki je sedel na fotelju in nama s sestro voščil dober tek pri kosilu. Moja mati ga je pregovorila, da je pustil očeta takrat doma, dokler ga ne bodo zahtevali na zaslihanje, prikimal je celo, ko je rekla, da biti svoji državi zvest državlján, ni noben zločin. To je očetu rešilo življenje, ker je *Gestapo* čez dva dni odšel iz Ljubljane.

Očetovi prijatelji ing. Dimnik, Bežek, Osovnik, Vošnar, Blaško in drugi so prihajali na obisk in včasih sem skrivaj poslušal, kaj so govorili. Iz pogovorov sem posnel, da je šlo za odpor proti okupatorju, nisem si bil pa na jasnem, za kakšno odporniško organizacijo je šlo. Ugotovil sem le, da ni tako imenovana *Osvobodilna fronta*, katere kratice so čakali po vseh zidovih.

Zdaj vem, da je bil oče med glavnimi organizatorji *Sokolske legije* v sklopu odporniškega gibanja pod vodstvom Draže Mihajlovića. Za Jugoslovana ni moglo

biti bolj častne naloge. Komunisti pa so izdali geslo: "Smrt Mihajlovičevcem", ki ga je partizan Polak (Stjenka) napisal ing. Dimniku na obok hišnih vrat. Delovanje legije je bilo dovolj prikrito, da *Gestapo* dolgo ni mogel odkriti popolnega obsega njene aktivnosti.

Takrat so se sokolski odpadniki pod okrilje tako imenovane *Osvobodilne fronte* pod nesmiselnim imenom levo krilo *Sokola*. *Sokol* je viteška organizacija, prežeta z idejami Miroslava Tyrša: demokracija, bratstvo slovanskih narodov, nravnost in obramba naroda. Kot taka nima nikakršnih kril, notranjih strank ali frakcij, nobenih boljševikov ali menjševikov. Kdor je nekoč bil formalno član *Sokola* ali imel sokolsko legitimacijo, pa se je potem uдинjal komunistom ali kakršnikoli tuji ideologiji, je pač v svoji duši nehal biti *Sokol* – če je sploh kdaj bil – takrat, ko je zavrzel sokolske ideale. Če govori, da je nekakšen *Sokol*, si mogoče želi prisvojiti ugled te organizacije za svoje delovanje, ki bi ga drugače ne mogel uživati. *Sokolstvo* za odpadniki ni nikoli žalovalo. Kdor hoče biti *Sokol* in se ravna po sokolskih idejah, je *Sokolom* brat, kdor pa zagovarja tuje ideje, med njimi nima mesta. Odpadniki, ki so se pridružili tako imenovani Osvobodilni fronti, so nehali biti *Sokoli ipso facto*. S kakšnimi papirnatimi legitimacijami so mahali okoli, je popolnoma vseeno. In ravno tako je brezpredmetno, če so mislili, da bodo osvobodili narod, priborili "socialno pravičnost" ali delovali v kakršnem koli nesokolskem smislu. Važno je le, da so delali za komunistično partijo, ki zanika osnovne človeške pravice, zatira svobodo in izvaja nasilje nad duhom in telesom in je kot taka največji sovražnik svobode in napredka. *Sokolstvo* je ostalo živo in delovalo v svobodnem svetu v glavnem med Čehi, preživelo je komunizem na Češkem, kjer nadaljuje svoje delo in razvoj. Kako bo z njim na Slovenskem, je vprašanje.

S tem, da je preprečil infiltracijo v *Sokol I* na Taboru, si je moj oče nakopal smrtno sovraštvo komunistov. Mislim, da je pravi čudež, da med vojno ni padel pod krogami kakega "narodnega heroja", kot v Sloveniji zdaj pravijo rabljem. To še toliko bolj, ker je zlasti pozimi skoraj vsak dan vozil mojo sestro in mene s sankami na sprehod po samotnih poteh okoli Šišenskega hriba. Po drugi strani pa mislim, da je bila njegova in naša sreča, da je bil primoran oditi v svobodni svet, kjer smo se mu, dasi po desetih letih komunističnega ujetništva, lahko pridružili in spet zaživel človeka dostojno življenje.

Tako imenovani zavezniki – zavezniki Stalina – so ob kapitulaciji naročili italijanski vojski, naj bo na uslugo komunistom, tako da so ti lahko z artilerijo uničili operativni del *Sokolske legije* v Grčaricah. Tam so zajeli in nato pobili veliko očetovih prijateljev in sodelavcev, od katerih sem jih nekaj poznal.

Gestapo je nazadnje le odkril del Mihajlovičeve organizacije in je očeta aretiral ravno za Božič leta 1944. Dobre štiri mesece je prebil v ječi, a v Dachau ga niso mogli odgnati, ker so Američani že preveč razbili železnice. Nekaj tednov preden

so komunisti okupirali Ljubljano, so Nemci na intervencijo četniškega generala Damjanovića izpustili očeta in njegove prijatelje iz zapora. V pričakovanju partizanske okupacije mi je bilo tesno pri srcu, ker sem se bal, da bodo komunisti očeta ubili. Vendar se je lepega dne v maju pripeljal prijatelj Žitnik s svojim avtom, oče je prihitel gor, pograbil nahrbtnik, ki je bil vedno pripravljen, in se prav na hitro poslovil, medtem, ko je Žitnik živčno visel na hupi. Ko so bili vsi v avtu, je Žitnik še rekel: "Čez dva tedna pridemo nazaj." Oddahnil sem si, da se je odločil oditi. Očeta potem deset let nisem videl.

Kljub vsemu obrekovanju komunisti niso nikoli inscenirali proti očetu procesa. Vse, kar so spravili skupaj, je bila nekakšna obtožnica, da je z drugimi slovenskimi politikami v oktobru 1944 podpisal Narodno izjavo. Do procesa – *in absentia* seveda – ni nikoli prišlo in obtožnica je nazadnje bila pokopana v *Arhivu Slovenije*, če so tisti akti tam sploh avtentični.

Komunisti so se bahali in nam grozili, da bodo očeta že ujeli, jaz pa sem v srcu vedel, da nikoli. Takrat nisem vedel, v kakšni nevarnosti je bil pred britanskimi zavezniki komunistov in da se jim je moral umakniti prek tirolskih Alp. Po mnogih letih sem tisto pot, od Lienza do Toblacha, opisano v teh spominih, prehodil tudi sam.

Komaj so se znašli v Italiji, je v taborišču Riccione svojimi prijatelji organiziral združitev vseh slovenskih liberalnih skupin iz Jugoslovanske nacionalne stranke (JNS) v *Slovenski demokratski stranki*, tako da so si liberalci zagotovili mesto v *Slovenskem narodnem odboru*, kjer so imeli večino klerikalci *Slovenske ljudske stranke*.

Zelo me je skrbelo, da ne bi oče poskušal tajno priti v Jugoslavijo, kot so si drznili nekateri njegovi prijatelji. Lasje so mi šli pokonci, ko sem pozneje bral, da ga je profesor Bitenc dejansko snubil za tajno misijo v Jugoslaviji – in to še pod britanskim vodstvom! A moj strah je bil neutemeljen.

Kadar so partijski mladinci hodili po domovih in terorizirali očete mojih sošolcev in sošolk z zahtevami, da jih pošljejo v delovne brigade, sem bil vesel, da *mojega* očeta v daljni Ameriki ne morejo doseči. Tako sem si vsaj mislil. Šele mnogo pozneje sem zvedel, kako je *UDBa* neovirano morila emigrante tudi v svobodnem svetu. Če bi to vedel poprej, bi me še bolj skrbelo.

Oče nam je v pismih opisoval svoj prihod in bivanje v Ameriki. Živo sem si predstavljal dom očetove sestre, in ko sem čez nekaj let sam prišel v Kalifornijo, sem res videl njeno hišo, ki je morala biti velika, ker je imela dvanajst otrok. Po prihodu v Ameriko je po precej dolgem iskanju našel primerno zaposlitev v gradbeni stroki pri podjetju Basalt Rock Company v Napi, tako da se mu ni bilo treba seliti naokoli, kot je v Ameriki usoda večine uslužbencev. V mislih sem vedno spremljal očeta v svobodnem svetu in zdi se mi, da sem vedno bil z njim. Pisal nam je veliko,

na ovoju pod drugim imenom. Pošto so komunisti redno odpirali in tega niso niti posebno skrivali, k sreči matere niso zaradi tega zaprli, kot so soprogo polkovnika Glušiča. Potem ko so bili ljudje razočarani nad komunistično "svobodo", sem začel spoznavati, koliko ljudi je očeta poznalo – poleg pravih prijateljev seveda. Eden od tistih, ki so ga nekoč obrekovali, me je celo naročil za inštruktorja svojemu sinu in bil zelo prijazen do mene. Takrat seveda nisem vedel, kdo je bil.

Ko sem po desetih letih komunističnega ujetništva po kratkem obisku pri – za mene skoraj legendarnih – prijateljih v New Yorku in Washingtonu prišel na letališče v Kalifornijo, se mi sploh ni zdelo, da očeta že dolgo nisem videl. Mati me je vprašala, če se mi zdi, da se je postaral, jaz pa tega nisem mogel reči.

Ob prihodu sem spet imel priliko videti, kako je oče imel povsod zveze. S priporočilom prijateljske profesorice iz Nape za vplivnega profesorja elektrotehnike sva šla na *Kalifornijsko univerzo* v Berkeley, kjer mi je profesor ob splošnem začudenju takoj odprl vrata te svetovno znane institucije na stežaj in z dobrodošlico. Od takrat sem jadral gladko naprej.

Leta 1962 se je oče upokojil, vzdrževal pa je še majhno privatno prakso. Naslednje leto se ga je spomnila njegova alma mater, *Tehniška visoka šola* na Dunaju, in mu podelila zlato inženirsko diplomo ob petdesetletnici diplome.

Moji starši so radi potovali in obiskovali znamenite turistične točke v Kaliforniji. Rada sta hodila na počitnice v bližnjo Calistogo, kjer so gejzir, topli vreli in toplice. Do nedavnega je tamkaj bila tudi letalska steza, tako da se je dalo pristati in potem si lahko šel kar peš do letovišča.

V pokoju se je oče lahko še bolj posvetil *Slovenski demokratični stranki in Sokolu v svobodnem svetu*. V stranki so nastajale, po mojem mnenju popolnoma nepotrebne, notranje razprtije, ki so organizacijo samo slabile. Tako so na primer nekateri ambiciozni člani glavnega in izvršnega odbora SDS v Argentini hoteli, da bi bila centrala SDS v Buenos Airesu. Kaj bi s tem dosegli za osvoboditev Jugoslavije, je nepojmljivo, saj Argentina sploh ni imela nobenega vpliva niti interesa v Jugoslaviji.

Slovenski narodni odbor, v katerem je bila zastopana *Slovenska demokratična stranka*, na žalost ni mogel doseči enakega upoštevanja kot podobni odbori Češkoslovaške, Poljske, Madžarske in drugih priznanih držav ali pa kot ga je bil deležen *Jugoslovanski narodni odbor* med prvo svetovno vojno. V Ameriki ni nihče hotel ničesar slišati o kaki neodvisni Sloveniji ali mogoče še celo ustaški Hrvaški. Političnim emigrantom iz Jugoslavije nikakor ni uspelo, da bi se združili v Jugoslovanski narodni odbor, dasi sta Krek kakor tudi Maček poskušala to doseči. Tako jugoslovanska emigracija ni bila deležna niti tiste skromne podpore, ki so jo dobivali drugi zaslužnjeni srednje- in vzhodnoevropski narodi. Kljub vsem naporom Vošnjaka in Kreka se je ameriško zunanje ministrstvo, ki je vedno imelo

mehko srce za komuniste, odločilo za popolno podporo Titu. Zadostovalo je, da je bil Tito skregan s Stalinom, kako pa postopa s svojimi državljani, je bilo državi, ki pravi, da je temeljni kamen njene zunanje politike spoštovanje človeških pravic, bolj postranskega pomena. Oče je postajal nad politično situacijo in stanjem v *Slovenski demokratski stranki* razočaran in je razmišljal, da bi se poslovil kot predsednik. Končno se je umaknil in ostal le še častni predsednik.

Delo pri obnavljanju *Jugoslovanskega Sokola v svobodnem svetu* je bilo bolj hvaležno in z materjo nista zamudila nobenega sokolskega zleta, ki jima je bil v dosegu. Tako sta šla v Chicago, Zürich in na Dunaj. Pisal je veliko v *Sokolski vestnik* in *The South Slav Journal* ter vodil obširno korespondenco. Zadnja leta je preživel v majhnem kraju Ojai v južni Kaliforniji pri moji sestri. Pokopan je v Santi Pauli ob Pacifiškem oceanu.

Kakšne misli je imel oče o stari domovini? Nekoč mi je rekel, da je ni več, ker so jo komunisti uničili. Če je domovina svet prijateljev, sonarodnjakov in narodna država, je imel prav. Domnevam, da je o stari domovini mislil kot o mrtvi materi, ki, kot pravi Cankar, ne sliši več otrokovih prošenj in ne odgovarja na njegova vprašanja. Ko pa se je zdelo, da bo prešlo vodstvo *Slovenske demokratske stranke* v zamejstvu v mlajše roke in pod vpliv separatistično usmerjenih članov, mi je rekel, da Jugoslavije ne bo nihče rušil.

Usoda, ki mu je kljub hudim preizkušnjam vendar bila vedno prej naklonjena kot sovražna, je očetu prihranila, da bi doživel razpad Jugoslavije in triumf njenih sovražnikov. Dokler je živel, je bil Jugoslovan.

Veliko je še stvari, ki se danes v podrobnostih mogoče zdijo drugače in ki bi jih bilo mogoče izpopolniti bodisi z natančnejšo dokumentacijo ali s primerjavo drugih vidikov. Vendar, kot je zapisal od očeta toliko občudovani pisatelj, naj ostane vse tako, kot je za ogledalo tistih dni in za spomin.

Izdati knjigo kot so pričujoči Spomini bo v Sloveniji še dolgo zahtevalo velik politični, kakor tudi poslovni pogum. Založnik g. Stane Kodrič in Založba Jutro so se z izrednim trdom in pripravljenostjo na vsakovrstno tveganje pogumno in strokovno odzvali tej nalogi pred katero so omahovale paradne in posvečene slovenske literarne institucije in založbe. Moja iskrena in iz vsega srca izvirajoča zahvala založniku in njegovim družabnikom more biti tako le skromen odsev neizmerne dolga vseh svobodnih ljudi.

Vladislav Bevc

Mlada leta

Moja družina in domači kraj

V mojih papirjih piše, da sem se rodil 8. avgusta 1890 v Škocjanu na Dolenjskem v župniji Mokronog v deželi Kranjski. Med drugo svetovno vojno, ko sem potreboval nov krstni list, pa mi je župnik sporočil, da sem se v resnici rodil že 8. junija in sem tako dva meseca starejši, kot sem vedno mislil.

Blizu Straže pri Mokronogu je majhen kraj, ki se imenuje Bevc, od tam gotovo izhaja moj rod, čeprav je na Slovenskem še vsaj pet drugih krajev z našim rodbinskim imenom. Na *Tehniški visoki šoli* na Dunaju mi je neki profesor rekel, da je Bevc arhaično staroslovansko ime, mogoče je pomenilo tesarja, ki je zbijal stvari skupaj, ali pa celo kovača. Straža je pa ime krajev, kjer so pred stoletji ljudje pazili, ali gorijo po bližnjih gorah kresovi, ki oznanjajo, da spet prihajajo Turki plenit in ropat po naši deželi. Na Stražah so bili pripravljene kresovi, da so sporočili novico o nevarnosti naprej, tako da so se ljudje lahko pravočasno umaknili.

V Steklasovi *Kroniki župnije Šentrupert*¹ piše, da je leta 1779 bil cerkveni ključar na Veseli Gori Jakob Bevc iz Straže pri Mokronogu. Cerkveni ključarji so bili nekak nadzorni odbor, ki je skupaj z okrajno gosposko skrbel, da so bili župnijski računi v redu.

Moj oče Josip Bevc je bil sin zemljaka Janeza Bevca in Marije Berk iz Mokronoga, hiša št. 25. Moja mati je bila Marija Gorenc, hčerka četrtrinskega zemljaka Janeza Gorenca in Marije Možina iz Mokronoga, hiša št. 34. Oba sta bila iz velikih družin. Imel sem šest stricev in tet po očetovi in sedem stricev in tet po materini strani.

Oče je bil sprva vrtnar v gradu na Mirni, ko pa je cesar pričel izpopolnjevati avstrijski državni aparat, je župan priporočil mojemu očetu, naj opravi izpit za državno službo. Očetu je to uspelo in je postal dacar, to je uradnik, ki določa in pobira davke. Pri tem delu je veliko hodil okoli, da je ocenjeval posestva. Ponavadi so ga povsod gostili, ker je pač dobro imeti dobre odnose z davkarijo, in pri tem je bilo vedno na ponudbo doma pridelano vino. Nekoč pa je prišel v neko zakotje, kjer

¹ Ivan Steklasa: *Zgodovina župnije Šentrupert na Dolenjskem*, samozaložba, Ljubljana, 1913, stran 215. Drugi moji sorodniki, omenjeni v tej knjigi, so: Josip Bevk(?), str. 147; Jera Gorenc, str. 192; Jera Rugelj, str. 193; Matija Gorenc, str. 215; Anton Možina, Helena Gorenc, Martin Belc, str. 221; Berg (Berk?), str. 333.

so primitivni ljudje metali kamenje nanj, misleč, da se bodo tako izognili davkom. Od takrat naprej je jemal s seboj velik svetel revolver, ki mu je ostal iz vojaške službe v Bosni, kamor je leta 1878 Avstrija poslala svoje čete pod pretvezo, da jo je treba pomiriti. Tisti revolver sem še dolgo imel v svoji pisarni doma poleg mojega lastnega modernega samokresa. Ko so Italijani okupirali Ljubljano, so zahtevali, da

Domačija Bevčevih na Straži pri Šentrupertu

se vse orožje odda. Takrat sem bil še na fronti, moja žena pa ni vedela, kje je orožje. Končno ji je povedal Vlado, najin sin, kje je revolver, ker ga je nekoč iztaknil in si ga je hodil ogledovat, kadar ni bilo nikogar doma.

Oče je bil šaljivec in je rad pripovedoval smešne dogodivščine. Nekoč sva šla po cesti in nama je prišel nasproti župan, pijan tako, da se je opotekal. Bilo mu je nerodno in nama je rekel: "Vesta, hlod mi je na noge padel!" Od takrat smo vedno rekli, da je nekomu hlod padel na nogo, če je bil okajen.

Politično je bil oče zaveden Slovenec in liberallec ter je pridno agitiral za svojo stranko. Zaradi tega so mu klerikalci nagajali in je bil večkrat premeščen. Služboval je v Žireh, Litiji, Zalogu, Vačah in nazadnje v Semiču.

Moji starši so imeli devet otrok. Dva fanta, Rudolf in Emil, sta umrla še kot dojenčka, hčerka Angela pa je umrla stara dve leti. Ostali sta mi starejši sestri Pepa in Mici in mlajši bratje Pepi, Albin in Vilko.

Moja sestra Pepa se je v Ljubljani učila šivati pri nunah. Toda režim v samostanu je bil zelo strog in neprijazen, vse prej kakor bi bilo za mlado dekle potrebno. Tako je večkrat ušla iz tiste ustanove. Njena prijateljica je odšla v Ameriko in ji je čez nekaj časa pisala iz Kolorada, da ima zanjo ženina. Takrat je pošta iz Amerike

hodila tri tedne v Slovenijo, z vlakom čez dve celini in s parnikom čez ocean. Danes, ko pa letala preletijo celino in ocean v osmih urah, hodi pošta iz Amerike tudi tri tedne. Moja sestra je res odšla v Ameriko. Ko je prišla v Pueblo, Kolorado, je bila na postaji doga vrsta mladih mož z vozovi in konji. Vsi so jo vabili, naj prisede. Šla je z Martinom Mufichem (hrvaško ime Muhvić). Čez nekaj tednov je pisala, da se je z njim poročila. Z Martinom sta imela dvanajst otrok, sedem deklet in pet fantov. S sestro se petintrideset let nisva videla, dopisovala sva si pa ves čas razen med vojnama. Šele leta 1949, ko sem na njeno in njene rodbine povabilo prišel v Kalifornijo, sva se spet videla. Njen najmlajši sin Warren Mufich (Buddy) je podpisal uradne dokumente, s katerimi je jamčil, da ne bom Ameriki v breme, če pridem, in mi poslal vozovnico.

Na Vačah smo doživeli velik požar. Povzročili so ga otroci, med njimi moj brat Albin, ki so se igrali z vžigalicami in zanetili ogenj v skednju, od koder se je razširil po vsem trgu in uničil skoraj vse hiše. Med hišami, ki so ostale, je bila ena, ki so jo lastniki branili tako, da so polagali na streho mokre rjuhe in vse naokrog polivali z vodo. Ko je že kazalo, da se hiša res ne bo vnela, je neki zavisten možakar zagnal proti njej goreče poleno z besedami: "Kaj se, hudič, ne boš vnel?"

Šolanje

V osnovno šolo sem hodil v Žireh in na Vačah. V Žireh sem se naučil klekljati čipke, kar je bilo tam domača obrt, a tega ne znam več. Ker sem v šoli dobro uspeval, so me poslali v Ljubljano na realko. Takrat je moja rodbina stanovala v Semiču. Ljubljanska realka je bila trdnjava nemštva, kjer je razen slovenščine bil ves pouk v nemščini. Zaradi pouka v tujem jeziku smo se morali v prvih letih učiti marsikaj na pamet. Tudi predmeti, kot na primer fizika in kemija, ki so se predavali v višjih razredih v nemškem jeziku, mi niso ostali v preveč dobrem spominu. Vsak dan ob desetih, ko so nas v glavnem odmoru spustili na dvorišče, je nastalo tako kričanje, da so branjevke na precej oddaljenem živilskem trgu lahko slišale, kako vpijejo "realfuksi". Imel sem običajno življenje slovenskega študenta z dežele. Stanoval sem skupaj z drugimi dijaki pri študentski gospodinji, ki so ji moji sostanovalci včasih nagajali. Med počitnicami sem pa hodil domov, z vlakom do Novega mesta in potem, po možnosti s konjsko vprego, čez Gorjance v Semič. Enkrat me je peljal zdravnik, doktor Derganc, kar je bilo zelo luksuzno. V Semiču je moj oče skušal navezati z njim politični pogovor, a ko je malo pozabavljal čez duhovščino, je Derganc takoj rekel, naj s tem preneha. O svetih kravah pač niti zdravnik ni smel poslušati ničesar neprijetnega.

Spominjam se kateheta na realki, dr. Mihaela Opeke, strogega moža, ki je bil študiral v Rimu, na kar je bil zelo ponosen in o čemer je napisal knjigo.² Dr. Opeka je navadno stal pred cerkvijo in si zapisoval, kdo je prišel pozno k šolski maši. Nekoč sem tudi jaz prišel pozneje kot ob določenem času in dr. Opeka me je zapisal

Na ljubljanski realki na Vegovi ulici v letu 1902; avtor je v prvi z desne v prvi vrsti.

v razrednico. Ko me je nato razrednik pozval k zagovoru, sem rekel, da se maša še ni bila začela, kajti dr. Opeka je še zapisoval dijake pred cerkvijo in torej ni mogel brati maše. Razrednik je ta zagovor sprejel in ga vnesel v razrednico. Ko je katehet to prebral, se je razočaran kisló posmehnil.

Na hrani sem bil nekaj časa pri Franji Tavčarjevi, ženi slovenskega pisatelja in politika dr. Ivana Tavčarja. Uredila je tako, da je deset dijakov lahko prišlo k njim vsak dan na kosilo. To je bilo v glavnem za dijake iz liberalnih rodbin, ker so klerikanci imeli svoje lastne, precej močne ustanove, kot na primer Alojzijevišče.

V višji realki sem sprva imel težave z opisno geometrijo, toda poglobil sem se v predmet in nekega dne se je zgodilo, kot da bi mi koprena padla z oči. Od takrat naprej se mi je rešitev vsake naloge iz opisne geometrije zdela samoumevna. Mnogo let kasneje sem predaval opisno geometrijo kot honorarni predavatelj na *Tehniški visoki šoli v Ljubljani*.

² Dr. Mihael Opeka: Iz mojih rimskih let, Misjonska tiskarna, Ljubljana, Groblje-Domžale 1935.

V višjih razredih realke sem lahko pričel poučevati dijake, ki so se težko učili. Šole v stari Avstriji so bile zelo zahtevne, zato pa je tudi izobrazba, ko si jo je človek pridobil, nekaj pomenila in je odprla pot v strokovno ali uradniško zaposlitev. Tako so starši bili pripravljene plačati domačega učitelja, če so imeli njihovi otroci pri učenju težave. V zadnjih razredih realke sem bil domači učitelj pri družini Perhauz za sina Nina, s katerim sva postala dobra prijatelj. Stanoval sem pri njih in vsa družina se je zelo prijateljsko obnašala do mene. Starejšim sestram so davorili oficirji, ki so redno prihajali na kosilo. Lahko sem opazoval njihovo uglajeno vedenje in sem se pri tej družini veliko naučil o mestnem družabnem vedenju in navadah. Ko je izbruhnila svetovna vojna, je več teh mladih oficirjev bilo med prvimi, ki so padli na fronti.

V realki sem se tudi spoprijateljil s Hugom Delcottom iz stare ljubljanske nemške plemiške družine. Iz nepojasnjenih vzrokov je fant naredil samomor. Mnogo let pozneje je moja družina, potem ko so jo komunisti vrgli iz našega stanovanja, našla začasno zavetje v Delcottovi vili blizu Poljanske ceste in se spoznala z družino Hugove sestre Hermine, poročene Pavlović. Hermine takrat že ni bilo več tam, ker so jo bili komunisti že izgnali v Avstrijo kot Nemko, njenega soproga, grofa Marina Pavlovića, ki je bil med vojno hrvaški konzul v Ljubljani, pa so kmalu po tem zaprli. Herminin brat se je že pred vojno izselil v Avstralijo in tam postal angleški podanik. Kot tak je skušal zaščititi lastnino svoje rodbine v Ljubljani. V ta namen je na njegovo prošnjo šla moja žena Ivanka k angleškemu konzulu, ki pa ji je rekel, da ne more napraviti ničesar.

Ko sem bil šestnajst let star, sem po končanem semestru šel domov. Oče me je čakal v Novem mestu na mostu. Izgledal je zelo slabo, bil je že bolan, nismo pa nikoli vedeli, kaj mu je bilo. Pokazal sem mu spričevalo, ki je bilo odlično, in ga je pazljivo prečital. Še istega leta je umrl. Pri umirajočem očetu so bile sestre in mati; ko je oče že skoro izdihnil, sta sestre planili v jok, tako da se je spet zavedel in se še kakšnih deset ur boril s smrtjo. Pokopan je v Semiču. Med drugo svetovno vojno, ko nisem mogel tja, so v njegov grob zakopali padlega domobranskega vojaka. Imel sem velike težave in stroške, preden so mrtvega gosta prekopali. Po vojni, ko je naš prijatelj Štrumbelj v Semiču zaradi političnih ukrepov obubožal in ni mogel več skrbeti za grob, so se ga najbrž polastile oblasti in ga dodelile komu drugemu. V Sloveniji se namreč mora za grobove plačevati letna najemnina. Moj sin je, preden je odšel v Ameriko, obiskal že betežnega Štrumblja v Semiču, ki mu je opisal, kje naj bi bil dedov grob, a fant ga na precej zanemarjenem pokopališču ni mogel najti.

Po očetovi smrti se je mati preselila v Ljubljano na Valvazorjev trg, kjer je živela ob zelo ubogi pokojnini po očetu, jaz pa sem pomagal s poučevanjem. Odločil sem se študirati gradbeno tehniko na dunajski Tehniški visoki šoli, ki je imela večji ugled kot nekoliko bližja univerza v Gradcu.

Septembrski dogodki v Ljubljani leta 1908

V Ljubljani je bil 18. septembra 1908 sklican protestni shod proti nezaslišanemu napadu Nemcev in nemčurjev na zborovalce šolske *Družbe svetega Cirila in Metoda v Ptuju*. Gospa Franja Tavčarjeva je v mestnem domu med drugim poročala, da so jo ptujski Nemci in nemčurji obkolili, zasramovali in ji celo stopali na krilo. Vsa takšna in podobna poročila so tako razjarila prisotne zborovalce, da so se po shodu vsuli na ulice in glasno protestirali. Naglo se je priključila množica, ki je narasla do števila, ki mu mestna policija ni bila kos. Vse je trajalo do končnih strelav 20. septembra, po katerih so ljudje povsod pričeli snemati dvojezične slovensko-nemške napise s trgovin. Videl sem Žida Goldsteina pri Tranči, kako je sam pomagal sneti svojo dvojezično tablo, ki so jo nato vrgli v reko Ljubljanico.

Policija je usodnega dne ločila množico demonstrantov v dve skupini, eno proti Šentklavžu, drugo proti sodniji. V slednji sva bila moj sošolec Šušflaj in jaz. Pred sodnijo so naju za zabavo preganjali vojaki dragonci na konjih. Te dragonce so napojili s pivom nemški lastniki Kozlerjeve pivovarne. Po mojem spominu so ti dogodki dosegli krizo 20. septembra 1908, ko je nastopilo vojaštvo. Bil je to polk "kanarčkov" – Nemcev iz Gornje Štajerske, ki je bil nastanjen v Belgijski vojašnici in je dobil svoje ime po rumenih našitkih. Vojaki so na povelje streljali v množico. Pri tem sta izgubila življenje dva nedolžna človeka, mučenca za slovensko narodno stvar, Ivan Adamič in Rudolf Lunder, mnogo ljudi je pa bilo ranjenih. Ko so padli strelji, sem bil pri Prešernovem spomeniku. Časopisni poročevalec *Slovenca* je ugibal, da so mogoče zažigali "žabice". Pogreb žrtev avstro-ogrskega divjaštva je bil dva dni kasneje. Prek dvajset tisoč ljudi je spremilo žrtvi tevtonskega sovraštva k večnemu počitku.

Ob teh tragičnih dogodkih se je pokazala vsa mržnja Slovencev do habsburške dinastije. Takrat je bil na trgu pred sodnijo, ki se danes imenuje Miklošičev trg, cesarjev spomenik: cesar doprsno in pred njim klečeča vila z lovorovim vencem. Ljubljanski meščani so temu dodali še posmehljiv objekt, ki ga je oblast seveda takoj odstranila. Človeka, ki si je izmislil tak način oboževanja "presvitlega cesarja" pa niso mogli najti, da bi ga ustrelili.

Ivan Hribar je bil kot župan mesta Ljubljane tudi šef mestne policije. Deželni glavar je pozneje zagovarjal uporabo avstrijske vojaščine, rekoč, da je Hribar zahteval pomoč, ker mestna policija ni bila kos ogromnemu številu demonstrantov. Hribar je to zanikal. Ko je mestni občinski svet znova, že šestič, izvolil Hribarja za župana, avstrijski cesar Hribarja ni potrdil, vlada je razpustila mestni svet in postavila na njegovo mesto svojega komisarja.

Takrat sem bil star 18 let. Julija sem bil ravno opravil maturo na realki in sem se pripravljaj, da grem na Tehniško visoko šolo na Dunaj, kamor sem odšel oktobra

1908. V svoji sobi na Dunaju sem imel na mizi sliko Adamiča in Lundra. Na suknji sem nosil spominsko značko z nekakšnim mrtvaškim emblemom, kar so nemški sošolci opazili in med seboj šepetali: “*Schau.*” (“Glej.”)

Študij na Dunaju

O dločil sem se torej, da grem študirat za gradbenega inženirja na dunajsko *Tehniško visoko šolo*. Štipendije so bile nedosegljive, uspelo pa mi je dobiti posojilo dvesto kron na leto od Dijaškega podpornega društva Radogoj, katerega predsednik je bil Ivan Hribar. Posojilo so mi izplačevali v obrokih po dvajset kron na mesec in so zahtevali, da jim sproti predlagam spričevala o opravljenih kolokvijih. Slovenci so takrat menili, da je investiranje v lastne izobražence dobra naložba denarja. Preden sem odšel na Dunaj, je mati želela, da si dam sešiti lepo temno zeleno salonsko suktnjo, ki sem jo potem nosil pri izpitih in ob raznih uradnih priložnostih.

Od začetka sem stanoval najprej v Schönbrunnerstrasse, nato na Mariahilferstrasse, zadnja leta pa v Margarethenstrasse. Moja soba je bila tako majhna, da sem moral delati vse programe na risalni deski, ki sem jo držal na kolenih. Hranil sem se v študentski kuhinji, ki so jo upravljale meščanske dame. Gospe so bile prijazne, študentom naklonjene ter so nam večkrat dale še zastonj dodatno porcijo prikuhe pri kosilu ali večerji.

Na Dunaju sem študiral sproti in opravljal izpite z zelo dobrimi uspehi, tako da sem bil oproščen šolnine. Enkrat bi bil skoraj moral plačati šolnino, ker mi je sitni uradnik na rektoratu zavrnil enega izmed dokumentov, priloženih prošnji za oprostitev, ki je navajal moj stan v slovenščini, češ da bi dokument moral biti v nemščini. Pisal sem županu v rojstni kraj, naj mi napiše v rubriko besedo “*ledig*” namesto “*samski*”, kar je bila edina slovenska beseda v dokumentu, drugo so bila samo imena. Formular je bil dvojezičen, a župan je spet poslal dokument, izpolnjen v slovenščini. Ni mi preostalo drugega kot poiskati na Dunaju pooblaščenega prevajalca, ki bi overil verodostojnost prevoda. Končno sem našel nekoga, ki je oglašal, da prevaja dokumente iz vseh jezikov na svetu, toda ta ni o slovenščini še nikdar ničesar slišal. Prepričeval sem ga, kolikor sem le mogel, ker je šlo za izdatno vsoto kakšnih sto kron, ko je gledal v svoje knjige. Nazadnje je le pristal, da overi nemški prevod, ki se je samo v eni besedi razlikoval od slovenskega izvornika, kot verodostojen ter je

Tehniška visoka šola na Dunaju leta 1910

pritisnil svoje pečate nanj. Zmagoslavno sem nesel potrjeni dokument na rektorat in sitni uradnik ni mogel drugega, kot da je z rdečilom napravil debel vprašaj na slovenskem izvirniku, in tako izrazil svoj dvom, ali se prevod ujema z izvirnikom.

Višjo matematiko nam je sprva predaval profesor Gustav Herglotz, ki je porabil večji del semestra z razlago limit in abstraktnih osnov višje matematike, ki po navadi inženirje bolj malo zanimajo. Potem pa je bil Herglotz povabljen na neko slavno nemško univerzo in nemški burši so se z velikimi ovacijami poslovili od njega. Ne vem, ali je bil to isti Herglotz, ki je leta 1904 izumil metodo za kompleksno integracijo valovne enačbe, še preden je bila objavljena relativnostna teorija. Nadomestil ga je profesor Emanuel Czuber, ki je potem, ko je poizvedel, do kod smo bili prišli s snovjo, rekel, da se bomo morali naprej voziti z brzovlakom. Czuber je napisal več odličnih knjig za višjo matematiko. Nekoč so mu pred predavanjem narisali na desko sodček z glavo in nogami, ker je njegovo ime pomenilo čeber ali sodček. Ko je prišel v predavalnico in to videl, je rekel: "*Meine Herren, Sie irren sich, das Fass ist umgeben mit Reifen, ich aber bin umgeben mit Unreifen.*"³ Mnogo let pozneje sem v Ameriki našel podobne knjige za višjo matematiko, kot jih je pisal Czuber, in sem jih poslal sinu v Slovenijo, ki je sam študiral matematiko.

Pri izpitu iz opisne geometrije je bil profesor Emil Mueller naravnost očaran nad mojim znanjem. Trud mojih let na realki je bil tedaj dobro nagrajen. Kakor povsod so bile tudi na visoki šoli kakšne stvari odvisne od sreče. Nekoč smo morali izdelati obširne geodetske risbe; vsakemu študentu je profesorjev asistent določil območje, ki ga je moral narisati. Ko sem prišel na vrsto, me je vprašal: "No, kaj naj Vam dodelim?" Za enega od odsekov, ki so bili na izbiro, sem vedel, da je v študentskem arhivu že izdelan tak geodetski program. Pokazal sem torej na odsek zraven tistega in rekel: "Pa mi dajte tole." Asistent se je zarežal in rekel: "To bi Vam prijalo, kajne? Pa ne bo nič, tegale zraven Vam dam." Tako sem dobil ravno to, kar sem hotel. Program sem lahko prerisal v nekaj dneh, drugače bi pa moral delati več tednov.

Dasi so takrat bile še vse večje konstrukcije iz železa, se je že začel uveljavljati kot novost železobeton. Profesor, ki je te stvari predaval, pa ni bil posebno napreden in namesto da bi nam svetoval, naj se hitro poučimo o železobetonu, je komentiral samo, da je to neka novotarija, ki se je začela krušiti, ko je železobetonski nosilec brcnil z nogo. Kasneje, med drugo svetovno vojno, sem pomagal prijatelju ing. Cirilu Juvan urediti slovensko izdajo njegove knjige o dimenzioniranju železobetonskih presekov.⁴

Profesor za mostove Johann Brik nam je pripovedoval, da se je imel navado kopati v vsaki reki, čez katero je projektiral most in da je tako plaval že v vseh veletokih Evrope. Nekoč so ga poklicali na pomoč h gradnji nekega mostu. Pri dimenzioniranju nosilca, ki bi moral biti razpet med dvema opornikoma, je inženir

³ "Gospodje, motite se: sod je obdan s pasovi (Reifen), jaz pa sem obdan z nezrelimi (Unreifen)."

⁴ Ing. Ciril Juvan: Dimenzioniranje železobetonskih prerezov, samozaložba, Ljubljana, 1942.

pomotoma uporabil razdaljo med opornikoma namesto med njunima središčema. Tako je bil seveda nosilec prekratek. Brik je hitro nosilec ojačil in podaljšal z dodatnim predalčjem. Pri slavnostni otvoritvi je potem minister obstal njegovim nesrečnim predhodnikom in prezirljivo rekel: "Torej to je ta individuj."

Profesor Eduard Doležal, znan po svoji knjigi logaritmov,⁵ je predaval praktično

Med člani Društva dunajskih slovenskih tehnikov (l. 1912); na sliki sta tudi avtor (kot predsednik srednji v drugi vrsti) in njegov dolgoletni prijatelj Stanko Dimnik (drugi od konca vrste na njegovi levi).

geometrijo, profesor Theodor Dokulil pa tehniko terenov. Nekoč smo se na poučnem potovanju ustavili za južino, pri kateri so študenti začeli peti: "Alle Schalen brechen, alle Schalen brechen nur die Dole-Schale nicht! Alle Lilien weichen, alle Lilien weichen nur die Doku-Lilie nicht!"⁶ Profesorja sta to vzela za šalo.

Moj prijatelj Ivan Vurnik, pozneje profesor arhitekture na ljubljanski univerzi, je lepega dne izostal in ga več dni ni bilo h kosilu ter na predavanja. Gospa pri blagajni v kuhinji, kjer smo se hranili, mi je dala naslov, kjer ga bi utegnil najti. Šel sem na tisti naslov, potrkal in prijatelj mi je odprl. Predstavil mi je svojo ženo, umetnico, s katero se je bil ravnokar poročil.

⁵ Stampfer-Doležal: Sechstellige logarithmisch-trigonometrische Tafeln, Karl Gerolds Sohn, Wien, 1909.

⁶ Vse skodele (Schalen) se razbijejo, le Dole-skodela se ne, vse lilije (Lilien) ovenejo, le Doku-lilija ne! Besedna igra z imeni profesorjev.

Slovenski akademiki na Dunaju smo bili organizirani v svojih društvih, sestajali pa smo se seveda samo v svojih stanovanjih in zaprtih prostorih, o tem, da bi paradirali okoli kot nemški burši s svojimi trakovi, ni bilo govora, ker bi nas nemški nacionalisti nadlegovali. Vzdrževali smo tudi stike z drugimi slovanskimi študenti. Nekoč se je peljal skozi Dunaj Peter I. Karadjordjević, ki je bil poklican na kraljevski prestol v Srbijo. K njegovemu sprejemu nas pa naši srbski kolegi niso povabili.

Skupaj s prijateljem Stankom Dimnikom sva se domislila, da bi s prodajo vžigalic med slovenskimi študenti lahko zbirala denar za *Ciril-Methodovo družbo*, ki je gradila slovenske šole v narodnostno ogroženih krajih, kot so bili Trst, Gorica, Velikovec in Muta. Naročala sva cele zaboje s slovensko trobojnico ovitih škatlic za vžigalice pri Šarabonu v Ljubljani in jih ponujala sošolcem. Tako sva zbrala čistega

Sprejemnica v družbo Sv. Cirila in Metoda (l. 1913)

dobička 200 goldinarjev. V priznanje za ta prispevek je *Ciril-Methodova družba* imenovala *društvo Dunajskih slovenskih tehnikov* za svojega častnega člana in kot predsednik akademske podružnice tega društva sem imel pravico glasovati pri njegovih zborovanjih. Priznanica, ki nam jo je *Ciril-Methodova družba* izdala, še danes visi v moji knjižnici.

Imel sem možnost obiskovati dunajsko cesarsko opero. Vse opere so tam peli v nemščini, ker so si omislili prevode. V Ameriki pa pojejo vse opere v originalnih jezikih, razen *Prodane neveste*, ki jo pojejo v nemščini. Na Dunaju takrat ni bilo

dovoljeno prekiniti pevca sredi dejanja s ploskanjem, kot je zdaj vsepovsod navada, kot sem slišal, celo na Dunaju.

Avtomobilov takrat še ni bilo veliko in tudi na Dunaju so bili bolj redki. Zaradi ropota se jih je sprva cesarski dvor branil in cesar se je še vedno vozil s konji. Nekoč sem šel po cesti nekoliko zamišljen in nisem opazil, da je za menoj vozil avtomobil, v katerem je najbrž sedel kak dvorjan. Šofer je zatrobil in me srepo gledal, ker se mu nisem zadosti hitro umaknil. K sreči takrat še niso poznali kalifornijske avtomobilske etikete in je ostalo le pri srepem pogledu.

V počitnicah med študijem sem bil dvakrat na počitniški praksi pri Mestnem gradbenem uradu v Ljubljani.

Državna služba na Primorskem

Po petih letih študija sem decembra 1913 diplomiral za gradbenega inženirja, po takratnih zakonih še mladoleten. Mati me je zato dala uradno razglasiti za polnoletnega, temu se je reklo, da mi je "kupila leta". Na Dunaju sem spoznal Valentina Žuna, visokega uradnika na finančnem ministrstvu. Ustregel je moji želji in me priporočil poslancu dr. Ribarju, ki me je priporočil princu Hohenloheju, namestniku na Primorskem, za sprejem v inženirsko službo. Vložil sem tudi prošnjo za inženirsko službo v pri deželni gradbeni direkciji v Ljubljani, ki pa je bila z obratno pošto odločno odklonjena. Nemci niso hoteli nastavljeni Slovencev v Sloveniji, ker so jo nameravali ponemčiti tako, kot je dandanašnji ponemčena Koroška. Preostalo mi ni drugega kot čakati, ali se bo kaj odprlo.

Konec aprila 1914, medtem ko sem se sprehajal po Rožniku, je prišla brzojavka iz Trsta z vprašanjem, ali se še zanimam za službo na Primorskem. Takoj sem se odpeljal v Trst, se predstavil namestniku Hohenloheju, nastopil službo in bil dodeljen kot gradbeni praktikant h gradbenemu vodstvu za regulacijo Soče in njenih pritokov s sedežem v Gradišču ob Soči. Ker sem na Dunaju obiskoval prostovoljni tečaj za italijanski jezik, sem bil oproščen izpita iz italijanščine.

Službeno sem prepotoval kraje ob Soči še prek Bovca pa do izliva in tudi kraje ob Vipavi do Dornberka. Vse delo je gradbeno vodstvo opravljalo v lastni režiji; naš vrhovni nadzorni organ so sestavljali predstavniki raznih ministrstev (gradbeno, železniško, agrarno), predstavniki avtonomne goriške deželne vlade pa tudi predstavniki občin, ki so prispevale h kritju stroškov. Nadzorni odbor se je občasno sestajal, pregledoval račune in dajal navodila za nadaljnje delo. Ravnatelj gradbenega vodstva je bil ing. Jakob Hassler, izposojen od koroške deželne vlade. Ing. Hassler, zagrizen Nемец, je vedno znova v uradu začel polemiko o nemštvu Koroške. Pripravljen je bil priznati le, da sta Mežiška dolina in Jezersko še slovenska. Kako je

bil zagrizen, se je videlo na primer takrat, ko je prišla iz Vipavske doline slovenska vloga, da naj bi se zavaroval breg Vipave z regulacijo nasipov. Hassler mi jo je dal prevesti v nemščino, potem pa mi je dal v nemščini spisan odgovor, da ga prevedem v slovenščino. Kmalu potem, ko sem mu izročil prevod, je privihral k meni in razburjeno očital, da sem prevedel tudi pečat s številko akta. Razburilo ga je, ker sem prevedel "Zahl" v "Št.," češ da je uradni jezik nemški in je zato tak prevod nedopusten.

V službo me je uvajal ing. Dobrkovski, ki ga nam je posodila tirolska deželna vlada. Ing. Dobrkovski je bil Poljak, poročen z Italijanko iz južne Tirolske. Z Dobrkovskim sem torej hodil po službenih potovanjih. Vsak inženir je imel svoje službeno kolo, ki ga je vzdrževala delavnica gradbenega vodstva. Na začetku junija sva se z ing. Dobrkovskim namenila v Dornberk. S seboj sva vzela svoji kolesi. Iz Gradišča sva se peljala z železnico do Gorice, kjer sva sedla na kolesi in se namenila na državni kolodvor. Proga cestne železnice je bila tlakovana, zato sem vozil po tlaku med tračnicami. V tem je privozil nasproti voz cestne železnice, ki sem se mu moral umakniti na cesto. Pri tem je zadnje kolo zašlo v tračnico in padel sem s kolesom vred na tla. Takoj sem se pobral, sedel na kolo in sledil Dobrkovskemu. Z državnega kolodvora sva se peljala z železnico do Prvačine, tam sedla na kolesi in bila ob osmi uri zjutraj v gostilni, od koder sva se odpravila vsak na svoj posel. Jaz sem prevzel oster ovinek Vipave, ki naj bi ga gradbena uprava izravnala. Začelo je pršiti in ves čas me je bolela leva noga v gležnju. Okrog poldneva sem se pri instrumentu zgrudil. Prenesli so me v gostilno, naložili na voz in odpeljali v Gorico k zdravniku. Ta je ugotovil, da je bila leva noga v gležnju zlomljena, in jo je dal v mavec. Stanoval sem v Borgo Gerusalemme ob soškem nasipu in preležal vse tri tedne, ko so me spet odpeljali v Gorico k zdravniku, ki je odstranil mavec in dal drugega zopet za tri tedne. Po šestih tednih sem se znebil mavca in zopet shodil, vendar še vedno ob palici.

Prva svetovna vojna

Vpoklic v avstro-ogrsko vojsko

Že leta 1908 je bila Avstrija anektirala Bosno in Hercegovino, proti čemur je protestirala Srbija. Napetost med Avstrijo in Srbijo je stalno naraščala, po atentatu na nadvojvodo Ferdinanda v Sarajevu leta 1914 pa je ta napetost že vodila v neizbežen vojni konflikt. Ravno ko se je zgodil atentat v Sarajevu, je bila pri nas medministrska komisija. Visokošolci, ki so po maturi najprej odslužili vojsko, so bili ob vsaki hujši napetosti med Avstrijo in Srbijo mobilizirani; s tem je bil njihov študij prekinjen, tako da so mnogi izgubili najmanj eno leto študija na univerzi. Dne 28. julija 1914 je Avstrija napovedala vojno Srbiji, s čimer je sprožila prvo svetovno vojno. Avstrijska vojna proti Srbiji in Rusiji je bila nezaželena, zaradi nje so predvsem trpeli predstavniki slovanskih narodov, ki so bili predvsem žrtve sistematičnih preganjanj s konfinacijo, internacijo ali še s čim hujšim. Razlog za to je bil lahko že sum o rusofilstvu ali kakršna koli anonimna ovadba. Avstrija je bila za vojno nepripravljena, vendar jo je kljub temu začela iz golega sovraštva do Srbije. Nemški cesar je sicer izjavil, da bo vojne konec že, ko bo listje padalo.

Ob začetku vojne je pričelo zmanjkovati uradništva po vpoklicih, tudi ing. Hasler je odšel k vojakom. Nekateri uslužbenci so pa tudi zapuščali službo z desertiranjem v Italijo. Gospodinja mi je po navadi povedala o takšnih stvareh s pripombo, da je dotični ušel pri Krminu.

Avstrijsko vojskovanje je bilo ob začetku vojne še zastarelo: vojaki so kar tekali po bojišču brez zaklona, tako da so jih lahko hitro pokosile sovražnikove strojnice. Bilo je toliko izgub, da je v zgodnji jeseni Avstrija že morala razpisati vpoklic v črno vojsko, da izpolni vrzeli, ki so nastale takoj po začetku vojnih operacij. Že na Dunaju sem bil opravil tri nabore, po katerih nisem bil vpoklican v vojno službo. V Gradišču sem pa moral med prvimi na črnovojniški nabor. V naborni komisiji je bil tudi občinski komisar grof Attems,⁷ ki je imel nalogo, da zastopa vsakega nabornika iz svoje občine. Ko me je komisija spoznala za sposobnega in me

⁷ Rodbina Attems izhaja z gradu Attems v Furlaniji. Rod se je razširil po Furlaniji in Avstriji. Leta 1717 je Ignac Marija Attems kupil grad Janeza Wildensteina v Slovenski Bistrici in utemeljil štajersko vejo. Ignac Marija Attems je v 17. in 18. stoletju kupil gradove Štatenberg, Podčetrtek, Brežice, Pilštajn in grad v Slovenski Bistrici. Grofa Attemsa in soprogo iz Slovenske Bistrice, ki sta bila jugoslovanska državljana, so po drugi svetovni vojni umorili komunisti in se polastili njihovega premoženja. Sin umorjenih, Johannes Attems, do danes (2006) še ni dosegel, da bi mu vrnili odvzeto premoženje. (Opomba ur.)

dodelila v 27. domobranski polk za pešce, Atems ni ugovarjal, saj se je tako znebil nezaželenega Slovenca.

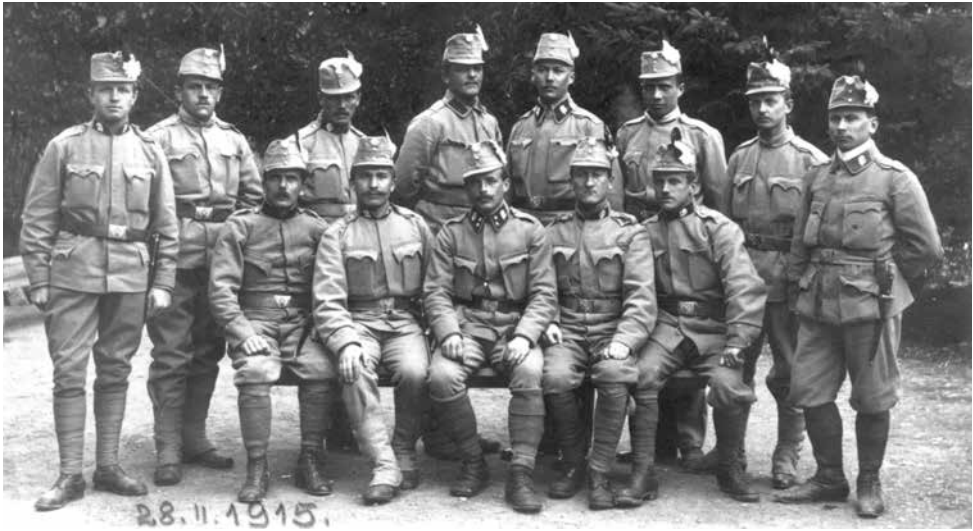
Rekrute so dodeljevali vsevprek, ne oziraje se na strokovno usposobljenost. V tehnične vojne enote (železnice, pionirji, saperji) so dodelili nestrokovno ali pa vsaj pomanjkljivo izobraženo tehnično osebje. Šele veliko pozneje so uvideli potrebo po strokovnem osebju, toda takrat je bilo zame že prepozno, ker sem bil že končal šolo za rezervne oficirje in nastopil službo v pehoti.

Po naboru mi je bilo ukazano, naj se 15. januarja 1915 zglašim pri 27. domobranskem polku v Ljubljani. Od tega polka so me po prvih vajah poslali v šolo za rezervne oficirje v Brezah na severnem Koroškem, kjer sem po treh mesecih šolo končal in bil poslan nazaj h kadru v Ljubljani. Kader pa se je že selil v Maribor, ker se je pripravljala vojna napoved Avstrije. Ko sem prišel v Maribor, so me dodelili stotniji v Radavanju, ker so bile stotnije razdeljene po mariborski okolici. Kmalu smo bili vsi absolventi šole rezervnih oficirjev klicani na izpit pred komisijo. Izpit sem opravil. Že drug dan je izšel ukaz za napredovanje kadetov pripravnikov v čin titularnega narednika. Komandant stotnije je bil aktivni stotnik, ime je zvenelo slovensko, nisem pa slišal od njega nobene slovenske besede.

Vpoklici so se nadaljevali in je bilo vedno več moštva, ki so ga hitro pošiljali na fronto po razmeroma kratkem pouku. Ta pouk je bil poverjen kadetom pripravnikom. Z nekim pripravnikom sva imela en oddelek. Prenočevala sva skupaj v nekem skladišču brez vsake posteljne opreme. Moj sotrpin se je pisal von Vorbeck, Nемеc plemiškega rodu, sin nekega državnega uradnika, kakršne je vlada navadno nastavljala po Sloveniji. Von Vorbeck ni znal besede slovensko in tudi ni bil primeren za občevanje s slovenskim moštvom. Bil je velik, močan, miren ter nekako resigniran in odsoten. Komandant je seveda opazil, da je bilo breme vojaških vaj v glavnem na mojih ramenih, bil mi je vedno naklonjen. Nekoč je pri obedu, ko je navadno objavljajl nova povelja višje komande, sporočil, da je kader 23. domobranskega polka Zadar (Dalmacija), ki se je preselil v Karlovac, zahteval šest slovenskih kadetov pripravnikov, ker ni imel dovolj osebja, ki bi razumelo hrvaško govoreče vpoklicance. Med temi šestimi sem bil imenovan tudi jaz. Ko sem se pred odhodom odjavil pri komandantu stotnije, me je najprej prijazno vprašal: "Kaj želiš von Vorbeck?" V odgovor sem oddrdral predpisano formulo odjave z navedbo svojega imena. Ko je slišal moje pravo ime, se je za hip zamislil, nato zdrznil ter odgovoril: "Zdaj je prepozno." Ko je bil namreč dobil od vrha nalog, da odpošlje v Karlovac enega kadeta pripravnika, se je hotel znebiti tistega, ki ga je najmanj rabil, torej Bevca, pod katerim imenom je poznal von Vorbecka, misleč, da mu bo tako ostal zanj bolj koristni von Vorbeck, ki naj bi po njegovem bil jaz. Ko je prepozno spoznal pomoto, je ni mogel več popraviti. Z obžalovanjem me je odslovil. Meni pa je nekako ugajala ta premestitev. O pravem von Vorbecku sem pozneje izvedel, da

je bil poslan na Soško fronto, kjer so divjali težki boji. Tam je dobil živčni napad, ne vem pa, ali je ozdravel in ali se je sploh še mogel vrniti na fronto.

Mariborski pokrajinski komandant, tisti, ki je teden prej vodil izpite absolventov rezervne oficirske šole, je bil pri tem naravnost surov in oduren, kandidata Flerina je celo porinil. Na fronto so morali pošiljati pehotne bataljone v kratkih presledkih. Takrat je bil na vrsti že dvanajsti pehotni bataljon. Polkovnik je imel

Kadeti avstro-ogrske vojske (l. 1915); ing. Bevc sedi v prvi vrsti drugi z desne.

pravico, da je pred odhodom na fronto povišal kadete pripravnike v kadete, a je to le redko počel. Skratka, s premestitvijo v Karlovac sem se kar sprijaznil.

Na vlakcu smo se vsi zmenili, da ne bomo šli v Karlovac naravnost po poti Zidani Most–Zagreb–Karlovac, temveč Zidani Most–Ljubljana–dolenjska in belokranjska železnica–Karlovac. V Ljubljani je vsak lahko ostal en dan pri svojih, jaz pa žal nisem našel mame doma, ker je šla na Dolenjsko k sorodnikom po živež, ki je bil že racioniran. Zato sem prenočeval v takrat že večinoma izpraznjeni domobranski vojašnici. Ko smo se, kot dogovorjeno, odpeljali skozi Novo mesto in smo se bližali Metliki, smo si izmislili, da izstopimo v Metliki. Tam je vzbudila naša navzočnost splošno pozornost, kajti v Metliki še niso čutili vojne in iz cenzuriranih poročil niso mogli razbrati, kaj je res in kaj ne. Zdaj so imeli možnost, da kaj več zvedo od šestih z rumenimi našitki opremljenih menda višjih vojaških oseb. Nastanili smo se v hotelu Mlakar, kjer smo po dolgem času lahko spali v udobnih posteljah – seveda brezplačno. V hotelski gostilni so kar tekmovali s prinašanjem hrane, kadar in kolikor smo je hoteli in vse brezplačno. V gostilni so se čez dan in pozno v noč zbirali meščani, da bi slišali novice iz prvega vira – seveda je bilo pijače še

preveč in tudi brezplačne. Če se je kdo utegnil pojaviti zunaj hotela, je ob zasedenih oknih v mestu zbujal splošno pozornost. To je trajalo štiri dni, nakar smo se končno zavedeli, da bi bili morali biti po povelju že pet dni v Karlovcu. Na kolodvor nas je spremljala množica in se poslovila od tako nenavadnih obiskovalcev.

V Karlovcu smo se takoj prijavili na komandi kadra 23. domobranskega polka Zadar oziroma kot se je uradno imenoval s popačenko *Zara*.⁸ Pripravljeni smo bili na zagovor zaradi zakasnitve. Sprejel nas je komandantov adjutant, rezervni nadporočnik, Hrvat, ki se nas je zelo razveselil in ni nič omenil zamude. Takoj je šel javit komandantu, ki nas je brez odlašanja prišel sprejet. Bil je to reaktivirani polkovnik Gjuro Klikić, Hrvat, o katerem je šel glas, da je izredno strog in da so se ga bali oficirji zlasti zato, ker so želeli čim več odlašanja pri uvrstitvi v pehotni bataljon. Klikić je bil majhen, suh, s sivkasto črnimi lasmi, modrih oči, v katerih sem pa čital veliko drugačen značaj od polkovnika v Mariboru. V pogovoru smo ga opozorili, da imamo samo titularne čine, "titel" brez sredstev. Kar vpričo nas je naročil adjutantu, naj v dnevnem povelju objavi, da nas je povišal v prave kadete pripravnike narednike. S tem nas je rešil skrbi, kako bomo plačevali hrano v oficirski menzi.

Jocifa, učitelja iz Kranja, in mene je polkovnik dodelil stotniji v Dugi Resi, deset kilometrov od Karlovca, kjer sva se takoj javila. Tam je bil komandant reaktivirani nadporočnik Beban, Italijan, ki pa je kot Dalmatinec znal tudi hrvaško. Toda tudi Duga Resa ni mogla prevzeti ogromnega navala vedno prihajajočih črnovojnih vpoklicancev, zato je komandant rekviriral tri kilometre od Duge Rese pri Sv. Petru osnovno šolo, v katero se je stlačil pododdelek iz Duge Rese, kakšnih dvesto ljudi. K Svetemu Petru sva bila dodeljena Jocif in jaz, da bi vršila posle komandanta tega pododdelka. Seveda, na važnejše vaje sva pripeljala ljudi v Dugo Reso k skupnim vajam na Pečurkovem brdu. Vojaki so očitno cenili, da sva se z njimi pogovarjala v domačem jeziku. Nazivali so naju "gospodin kadet". Ta naziv se me je držal še potem, ko sem na fronti že bil povišan v inženirskega poročnika. Često sem preslišal, da je vojak imel problem in ni vedel, kako bi ga rešil, pa mu je drug vojak svetoval: "*Ajde, ajde pa pitaj gospodina kadeta.*" Dodeljen nama je bil podčastnik, Hrvat, ki se je sam naučil hrvaškega poveljevanja. Temu sem zaupal vodstvo jutranjih vaj s pravkar prispelimi osemnajstletniki. Ko jim je poveljeval hrvaško, sem jih opazoval, kako so se jim iskriale oči. V glavni oddelek so pa prišli novi kadeti pripravniki z Dunaja. Ko smo nekoč korakali v Karlovac po stranski poti skozi gozdove ter smo imeli odmor, sem opazil Dunajčana s knjigo v rokah, kako je silil v vojaka, ki ga očitno ni razumel. Pristopil sem in vprašal, kaj hoče od vojaka. Odgovoril je: "Tukaj imam italijanski besednjak in izprašujem po italijansko, pa me noče razumeti." Podučil sem ga, da tu ni nobenega Italijana in da ljudje govorijo in razumejo samo svoj materni, hrvaški jezik.

⁸ Avstrijska cesarica Zita je namreč vplivala, da se je povsod dajala prednost italijanščini.

Večkrat smo morali voditi moštvo na bataljonsko vadišče v Karlovcu, kjer je polkovnik Klikić imel inšpekcijo. Nekoč pa so se oficirji v Dugi Resi potuhnili, ostali doma in mi naprtili, da vodim moštvo, kakšnih petsto ljudi na vadišče v Karlovac. Ker nisem imel posebnih navodil, sem moštvo razporedil v bataljonsko formacijo in z njimi vadil bataljonske vaje. Oficirji v Dugi Resi so nekako računali, da tistikrat polkovnika ne bo na vadišče in so skrb obesili meni. Polkovnik Klikić pa je le prijahal na konju, se ustavil tudi pred mojim bataljonom in opazoval. Ko je bila vaja končana, me je polkovnik pred začetkom nove vaje poklical k sebi in mi rekel, da je bila izvajana napačno. V zagovor sem mu odgovoril, da je bilo izvajanje pravilno po določenih pravilih za bataljonske vaje, ki sem jih navedel. Resno je poslušal, nič oporekal in odjahal. Ne vem pa, kako so se izmazali oficirji, ki jih je zalotil, da so bili odsotni.

Vsak teden so prišli vsi oficirji in kadeti pripravniki na bataljonski raport. Ob takih priložnostih je polkovnik tudi izbiral oficirje za pehotni bataljon. Zraven mene je stal rejen rezervni nadporočnik Fuks iz Trsta, razburjen, trepetajoč, ves poten od strahu, da ne bi prišel na vrsto. Polkovnik Klikić je bil na glasu kot prestrog komandant, vendar sem opazil, da je bil pravičen, nikdar oseben, in kadar je mogel, je tudi pomagal. Ko je bil pred vojno aktiven polkovnik, je vodil neko poletje v Istri manevre s svojim polkom. Bila je huda vročina, vojaki so omedlevali, bilo je tudi nekaj smrtnih primerov. V dunajskem parlamentu so poslanci zahtevali, da se stvar preišče in polkovnik odstrani s tega položaja. Zaradi tega je bil Klikić upokojen, ko pa je izbruhnila vojna, so ga seveda spet potrebovali.

Medtem je etapna komanda v Sarajevu objavila razpis, da bodo inženirji, ki so vpoklicani v črnovojniško službo, premeščeni med črnovojniške inženirje poročnike, če se izkaže, da so sposobni samo za vojaško službo brez orožja, in razvrščeni v tako imenovano klasifikacijo C. Vsi so mi svetovali, naj se potegujem za takšno premestitev. Zato sem se prijavil za tako imenovano *superarbitracijo*. Pri enoti je bil rezervni vojaški zdravnik dr. Fabiani, zaveden Hrvat. Izmed vojakov je imel več pomočnikov, večinoma visokošolcev. Zdravnik je seveda vedel za moj problem. Pri preiskavi mi je dal oceno C, kar sem potreboval, zato sem takoj vložil prek kadrskega komandanta prošnjo za premestitev. Pri naslednjem bataljonskem raportu je Klikić takoj, ko je vstopil pred zbrane oficirje, prišel k meni, me prijel za usnjeni pas in me prijazno vprašal: "Zakaj si se pustil superarbitrirati?" Odgovoril sem mu: "Ker sem bolan.« To bolezen imam od šestnajstega leta, ko sem imel hud prehlad, ki se je bližal pljučnici. Ostala mi je na levem krilu pljuč na vrhu brazgotina. Ta brazgotina se pri vsakem zdravniškem preslušavanju začuti s hrkanjem. Etapno poveljstvo v Sarajevu pa je prošnjo vrnilo, češ da nisem upravičen, ker Karlovac ni bil v etapi. Polkovnik Klikić je znova priporočil prošnjo in nekako

obrazložil, da je Karlovac le v etapi zato, ker je kader prišel iz Dalmacije, ki je bila vendar vsa v etapi.

Služba je tekla naprej in kmalu je prišel na vrsto Jocif, ko je bil dodeljen v pehotni bataljon ter ga je Klikić obenem povišal v kadeta. Zaradi razburjenja je pa dobil motnje v srcu in se je javil na zdravniški pregled. Zdravnik je ugotovil srčno napako, ki je v klasifikaciji B. Zato je bil Jocif nesposoben za službo z orožjem. Takoj je bil poslan nazaj h kadru, toda polkovnik je obenem razveljavil njegovo napredovanje v kadeta.

Ko se je zopet pripravljala izbira novega pehotnega bataljona, smo dobili kadeti pripravniki nalogo, da vsak zbere skupino sto mož – bili so to osemnajstletniki. Vsak pripravnik je nato pozval vojake, naj se zberejo pred njim. Naenkrat pa sta zrasli pred menoj in Jocifom dolgi vrsti po okrog tristo mož, vse se je trlo okoli naju, Dunajčani pa niso imeli skoro nikogar ter so se pritožili, nakar je komandant preprosto dodelil vsakemu po sto vojakov. Klikić je dobro vedel, zakaj je zahteval slovenske pripravnike.

Oktobra 1915 je Klikić sklical na vojaško vadišče v Zagrebu, kamor se je kader preselil iz Karlovca, zbor starejšega moštva, ki ni bilo več obvezano za službo z orožjem, ter štiri oficirje in štiri kadete pripravnike. Objavil je, da ustanavlja štiri gradbene enote po dvesto petdeset mož, vsako z enim oficirjem in enim kadetom, ki bodo poslane na bojišče. Med kadeti pripravniki sva bila tudi Jocif in jaz. Jaz sem bil dodeljen rezervnemu nadporočniku Oserju, veleposestniku iz Gornje Avstrije, Jocif pa rezervnemu nadporočniku Fuksu, trgovcu iz Trsta. Klikić je v enote razdeljeno moštvo premotril; ko je prišel do mene, se je obrnil do adjutanta, pokazal name in rekel: "Torej ti bodo ob odhodu napredovali v kadete."

Vsaka gradbena enota je dobila po štirinajst konj, šest vozov z orodjem in opremo in po eno prevozno kuhinjo na kolesih. Gradbene enote so se urejevale in pripravljale za odhod dober mesec dni. Kakšen teden pred božičem 1915 je med obedom vstal oficir bataljonskega štaba in povedal, da bodo gradbene enote odpotovale na severno fronto in da smo vsi kadeti pripravniki imenovani za kadete. Imeli smo še čas, da si uniforme opremimo z zlatimi našitki in srebrnimi zvezdami in si omislimo kratke oficirske sablje. Domov sem lahko samo še pisal. Omenil sem, da smo se pripravniki, ki smo bili premeščeni h kadru 23. domobranskega polka Zadar, na poti iz Maribora v Karlovac ustavili tudi v Ljubljani, da se bi vsak poslovil od znancev in seveda od svojcev. Jaz pa nisem našel doma svoje matere. Ko sem se pri odhodu januarja 1915 poslavljaj, je bila neutolažljiva ob slutnjah, ki pač niso bile neupravičene. Dva mlajša brata sta bila že takoj ob začetku vojne vpoklicana in ranjena ter ostala invalida. Ko sem torej na poti iz Maribora v Karlovac hotel v Ljubljani še zadnjič obiskati mamo in je nisem našel doma, se je odločila, da me obišče v Dugi Resi, ko sem ji sporočil naslov. Res me je nekega dne čakala,

ko sem prišel z moštvom iz Pečurkovega brda. Tako se nama je izpolnila želja za mogoče zadnje svidenje. Pa ni bilo zadnje, kajti po treh letih in pol sem novembra 1918 le prišel domov.

Zapadel je sneg, prišla je zima. Ko smo se zbrali na peronu pred vlakom, je po malem snežilo. Vojaki so bili stari okrog štirideset let, vendar so vedno tarnali: "Šta očeš, stari smo ljudi." Izmed teh mož sem si že v Dugi Resi izbral sluga, ki se je te službe oprijel z vso vnemo, vdanostjo in ponosom. Pisal se je Morić, doma je bil s kmetov. Dasi nisem hotel, še manj pa zahteval, je imel za dolžnost, da pride vsak večer k mojem ležišču na tleh, da mi naravna odejo in skuša pripovedovati zgodbice o moštvu, ko sem že dremal. Tudi pred vlakom, preden sem vstopil, je bil zvesto pri meni. Vtem je pa prišel stotnik, Hrvat, pod čigar administrativnim vodstvom so bile vse gradbene enote, da mi je izročil prvo kadetsko plačo in tudi tako imenovani prispevek za nabavo opreme, ki je pripadal vsakemu novoimenovenemu oficirju. Izročil mi je tudi listino o moji službeni kvalifikaciji. Na tej listini je Klikić pripisal in podpisal: "*Ein braver Kadet.*" Blizu je stala dama v zimskem kožuhu z odraslo hčerko in svojim možem, ki je bil mobiliziranec iz gradbenih enot. Stotnik me ni nič vprašal, ampak je preprosto poklical tistega vojaka in mi ga predstavil kot mojega sluga. Bil je to Giovanni Milić, uradnik paroplovne družbe iz Trsta, znal je še hrvaško in je z menoj vedno govoril hrvaško, dasi je bila njegova družina vzgojena italijansko. Milić mi je zvesto služil do začetka leta 1917, ko je bila uslišana na cesarja naslovljena prošnja njegove hčerke, da so ga premestili v zaledje, kjer pa je bilo slabše glede hrane in dela, dodeljen je bil neki konjušnici, kjer je čistil hlev in konje. Morić je bil hudo potrpt, ker je bil kratkomalo odrinjen, a ne na mojo zahtevo.

Na ruski fronti

Transport je krenil čez Madžarsko, Karpate, Galicijo v Volinijo v Rusiji. Generalni štab avstrijske vojske je bil v glavnem mestu Vladimir Volinski (Volodymyr Volynskyy 50.51° N, 24.20° E). Zaposleni smo bili vedno vzhodno od tega mesta. Prvo noč smo prespali v opuščenem strelskem jarku, pod milim nebom v zimskem mrazu. Drugi dan smo prišli do komandanta za utrdbe, ki je stanoval v evakuirani vasi. Ta je vsaki enoti dodelil prvo mesto zaposlitve, ki se je nato spreminjalo po kraju in delu, kot na primer ceste, utrdbe, zdravstvene naprave, mostovi in vsaka panoga zgradb sploh. Od tistega dne so se štiri gradbene enote razšle vsaka v svojo smer in se ves čas vojne nismo več srečali.

V pokrajini, kamor smo bili poslani na prvo službeno delo, so bile prometne razmere zelo težavne kot sploh povsod, kjer smo delovali. Kadar je bila spomladi odjuga ali ob dežju, so bile ceste neprevozne za težka vozila. Ceste v splošnem niso

bile nič drugega kot odrejene smeri čez travnike, brez kakršnekoli solidne podlage ali vsaj gramozne plasti. Ko smo se nekoč umikali ob neusmiljenem deževju, smo pač vključili svoje vozove v nepregledno vrsto vozil, ki so se jim kolesa pogrezala v zemljo do osi, kadar so se pa še globlje pogreznila, so vrgli prednje kakšno deblo, čez katero so konji zvelkli voz, ki se je kmalu spet pogreznil v blato.

Mi pa smo morali pešačiti ob strani vsi premočeni. Od časa do časa je bil kakšen jarek, seveda napolnjen z vodo. Čez take jarke smo prehajali tako, da smo položili počez debelejšo vejo, se z eno nogo oprli nanjo in odskočili na drugo stran. Ob neki takšni priložnosti mi je noga na veji zdrsnila in sem padel v jarek v vodo do pasu. Nisem se imel kje preobleči, tudi nisem imel suhega perila in rezervne obleke. Moral sem jo v dežju na telesu sušiti do noči. Zgodila se nam je še druga neprilika. Naši prevozni kuhinji se je zvila os kolesja tako, da so bila kolesa nagnjena za 45 stopinj navznoter. Prvo noč smo kuhinjski voz morali zapustiti, kotle smo dali na voz in so morali kuharji vsakič sproti pripravljati ognjišče, tako da so bili kotli trdno postavljeni nad njim.

Ena naših nalog je bilo tlakovanje cest na poseben način. V lepo negovanih borovih ali smrekovih gozdovih smo sekali drevesa in debela razžagali na dolžine za dve širini ceste, nato deblo presekali po dolgem na dvoje in polagali na cesto izmenoma enkrat na vrhu preklani del, za njim pa zunanji del debela na vrhu. Vse to smo zasuli z zemljo, da je bilo nekaj medsebojne stabilnosti. Gramoza ni bilo nikjer, ponekod je bila v velikih gozdovih tudi vojaška motorna žaga, ki je debela razžagala v plohe ali deske. Tako si je, na primer, zaželel komandant zbornega poveljstva v Mikuličih, da mu tlakujemo s plohi tri kilometre dolgo dovozno cesto čez močvirje do železniške postaje, da se je mogel voziti tja z osebnim avtomobilom. Poleg cestnih gradenj smo delali tudi utrdbe, razne sanitarne naprave, kopalnice, razušilnice, mostove in še marsikaj drugega, kar je bilo nujno potrebno. Ocena nujnosti pa je bila stvar osebne presoje. Postala je navada, da so bila skoraj vsa povelja ali dopisi višjih komand označena kot nujna. Tako je na primer neki komandant dobil pri obedu v menzi brzojavko z označbo "nujno". Ker ga ni takoj odprl, so ga vprašali, kdaj jo misli odpreti. Odgovoril je: "Meni ni nujno, nujno je tistemu, ki jo je poslal."

Prvi kraj, kamor nas je poslal utrdbeni komandant, je bil Gruziatin (51.10° N 25.45° E) Takrat je bil kraj še obljuden. Na koncu naselja je bila boljša enonadstropna hiša, last Žida, ki je bil kot navadno krajevni bankir in trgovec. Pri vhodu je bila majhna čakalnica, blaga nisi videl. Ko si naročil, kar si želel, je trgovec izginil v sobo za zaveso in se vrnil s tem, kar si naročil. V kraju je že bila neka madžarska vojaška enota, ki si je bila prisvojila nekakšno vodstvo. Njen komandant, rezervni nadporočnik Niedert, se je obnašal nedružabno in zviška. Njegovi ljudje so bili dosti mlajši kot naši "stari ljudi".

nemško tvrdko Siemens in priskrbel instrumentarij za elektrotehniški laboratorij, ki je dolga leta predstavljal temelj študija elektrotehnike.

Tehniška fakulteta je imela svoje začetke v tehniških visokošolskih tečajih. Prvi tečaj, ki naj bi ustrezal zimskemu semestru, se je pričel v drugi polovici maja 1919 in je trajal do srede julija. Drugi tečaj, ustrežajoč letnemu semestru, se je začel sredi avgusta in je trajal do konca oktobra. Učni načrt prvih dveh letnikov je bil posnet po učnem načrtu avstrijskih in čeških tehniških visokih šol, da bi omogočil našim dijakom prestop na tuje tehnike, če bi ne bilo mogoče pravočasno organizirati tretjega in četrtega letnika. Vpisalo se je približno štirideset slušateljev. Na teh tečajih mi je bilo poverjeno mesto asistenta za opisno geometrijo, situacijsko risanje in nižjo geodezijo. Profesor za opisno geometrijo je bil Jaroslav Foerster, vaje pa je vodil ravnatelj državne realke docent Josip Mazi, pri katerem sva bila asistenta Milan Fakin in jaz. Ravnatelj Mazi je priskrbel ustrezne prostore v poslopju realke. Naslednje leto pa je predavanja iz opisne geometrije prevzel moj prijatelj ing. Ciril Juvan.

Prostore za visokošolske tečaje je dal na razpolago Ivan Šubic, ravnatelj tedanje obrtne šole na Aškerčevi cesti. Med tem pa smo osnovali *Društvo za zgradbo tehniški fakulteti služočih poslopij* v Ljubljani na Aškerčevi cesti. Bil sem blagajnik tega odbora in uspelo nam je zbrati sredstva, ki so jih darežljivo prispevala razna industrijska podjetja, institucije in posamezniki. Jeseni 1920 je bilo poslopje gotovo. Topole, ki še danes rastejo pred njim, je po mojem naročilu zasadil moj bratranec Ignacij Gorenc. Tehniška fakulteta je menda bila v taki stiski za prostore, da se je, še preden smo utegnili organizirati slovesno odprtje, kar brez nadaljnega vselila v novo poslopje. Taka naglica je nekatere odbornike neprijetno prizadela, in ko je predsednik odbora kmalu potem srečal rektorja Zupančiča, mu je rekel: "Vsaj pišite me v uho, bi nam lahko rekli." Kot tajniku mi je bila poverjena uprava hranilne vloge, ki je ostala po dokončanju *Stare tehnike*. To vlogo sem hranil do leta 1945, ko so mi jo komunisti zaplenili.

Naslednje leto, ko je že bila ustanovljena *Univerza Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani*, sem postal honorarni predavatelj za elemente gradbene stroke in za enciklopedijo visokih zgradb. Dasi me je prijatelj Ivan Vurnik, profesor arhitekture, vabil, naj postanem docent na novi univerzi, kar bi bilo mogoče, ker bi moja predavanja v prvih dveh letih zadostovala za habilitacijo, se nisem odločil zapustiti službe pri gradbeni direkciji. Več inženirjev z gradbene direkcije, med njimi predstojnika Ivan Škarja in Karel Orel ter kolega Ciril Pirc in Ciril Juvan, so tudi prispevali svoje znanje in čas za razvoj slovenske tehniške fakultete s posebnim dovoljenjem Gradbenega ministrstva v Beogradu. Po petih letih uspešnega delovanja pa je ministrstvo spremenilo svoje stališče in nam sporočilo, da moramo podati odstopnico na državno službo, če želimo še nadalje predavati na univerzi. Odločili smo se ostati pri gradbeni direkciji in opustili akademsko udejstvovanje.

V sodelovanju z *Inženirsko zbornico* sem napisal *Pravilnik o inženirskih honorarjih Udruženja jugoslovanskih inženirjev*, ki je izšel leta 1926. Za predavanja iz elementov gradbene stroke pa sem izdal skripta *Lesne zveze in Opečne zveze*, ki so izšle leta 1924. Po vojni, ko sem bil v emigraciji, sem pisal soprogi, naj mi pošlje ta skripta, da bi jih morebiti predložil pri iskanju strokovne zaposlitve. Ker so komunisti že davno zaplenili vse moje knjige, je moj nekdanji dijak in asistent ing. Mencinger dal moji ženi svoj izvod skript, da mi jih pošlje. Toda ker so skripta bila datirana z letnico 1924, bi jih komunisti, ki so pazljivo pregledali vsako knjigo, ki jo je kdo hotel poslati v tujino, prav gotovo zavrnil ali pa celo zaplenili. Tu nam je pomagal prijatelj Ivan Bonač, ki je imel knjigovoznico, s tem da je na platnice natisnil: *PONATIS 1946*. To je zadostovalo, da komunisti pri odpošiljanju niso delali težav in jaz sem skripta v redu dobil.

Mnogi dijaki na visokošolskem tečaju in na tehniški fakulteti so pozneje zavzeli vodilne tehnične in akademske položaje v Jugoslaviji. Eden od njih je bil Venče Koželj, ki je po študiju v Ljubljani odšel na izpopolnjevanje v Nemčijo, študiral pri profesorju Emdeju, znanem po tabelah analitičnih funkcij, postal profesor teoretične elektrotehnike v Ljubljani in dekan fakultete. Poznal sem njegovega očeta, ki je bil priznan akademski slikar. Nekoč me je ustavil na cesti in me vprašal, kako napreduje njegov sin, ker nikoli ne vidi, da bi kaj študiral. Zagotovil sem mu lahko, da je njegov sin odličen dijak.

Odbornik v mestnem svetu

Leta 1927 me je notranji minister imenoval za odbornika ljubljanskega mestnega sveta. V mestnem svetu sem prevzel funkcijo načelnika gradbenega odseka. Ker sem bil tudi predsednik ljubljanskega aerokluba *Naša krila*, me je župan dr. Dinko Puc¹¹ imenoval za zastopnika mestne občine v odboru za izgradnjo letališča pri Devici Mariji v Polju pri Ljubljani. Druga dva zastopnika mestnega sveta sta bila podžupan profesor Evgen Jarc in načelnik finančnega odseka Ivan Tavčar.

Ljubljanski Aeroklub je bilo društvo, v katerem so bili konstruktorji letal in piloti. Dr. Anton Kuhelj je konstruiral in zgradil lastno letalo ter z njim letal prek Ljubljane. Rape, tudi zelo znan pilot, je preletel Kamniško sedlo (1500 metrov), kar je pri takratnih letalih in nezanesljivih motorjih zahtevalo precejšnjo spretnost v pilotiranju. Veliko se je tudi govorilo o nesreči Colnarja, ki se je ubil s svojim rdečim letalom iz nepojasnjene vzroka. Colnarjev grob je bil na pokopališču na Žalah, na njem je bilo nekaj cilindrov njegovega motorja in napis:

¹¹ Dr. Dinko Puc (1879–1945), advokat v Gorici. V Ljubljano je prišel leta 1920, član JNS, župan Ljubljane, iz politike in JNS se je umaknil leta 1935. Nacisti so ga aretirali in poslali v Dachau, kjer je umrl.

Andrej Glušič

ni izključeno, da se je našel izdajalec, ki je to storil v boju proti ljudem Draže Mihajlovića.

V tisto pisarno nisem zahajal niti nisem vedel zanjo. Kot predsednik *Sokolskega vojnega sveta* in član komande mesta ter član organizacijskega štaba slovenskega dela *Jugoslovanske vojske v domovini* sem se z drugimi člani sestajal drugje. Glušič je vzdrževal zvezo z menoj po odposlancih. Tudi jaz sem vzdrževal zveze s pomočjo Etbina Bežka, ki je bil tudi komandant ene izmed sokolskih čet, nadalje prek vsakokratnega načelnika *Sokolske legije*, nazadnje Edija Antosiewiczza.

Glušič je enkrat poslal k meni zaupnika, ki se je predstavil kot "Jurij", kar mi je bilo predhodno sporočeno. "Jurij" je bil starejši, lepo oblečen gospod, ki ga še nikoli prej nisem videl, pa tudi pozneje ne več. Več ni mogel izvedeti od mene kot to, kar je do takrat izvohunil *Gestapo* o meni. Iz zapora mi je že poleti poslal Glušič svarilo, da sem tudi jaz na vrsti za aretacijo.

Narodna izjava

Vodilne slovenske stranke: *Demokratska stranka* (liberalci), *Ljudska stranka* (klerikalci) in *Socialni demokrati* so med vojno imele skupen odbor, ki jih je povezoval v smislu osvoboditve nedeljene Jugoslavije. Vodja slovenske JNS – *Jugoslovanska nacionalna stranka*, v kateri so bili liberalci, je bil poslanec in minister dr. Albert Kramer, njeno jedro pa so tvorili ing. Janko Mačkovšek, ing. Bogdan Ferlinc kot predstavnik Ivana Puclja, dr. Otmar Pirkmajer,⁶⁹ dr. Ernest Kaplan in jaz. Dr. Pirkmajer je bil po upokojitvi pred vojno izvoljen za poslovodečega podpredsednika banovinskega oddelka JNS. Ko pa je bil nekaj časa v ospredju načrt uradniške vlade, je kraljevski namestnik Stanković namignil Pirkmajerju, naj računa z morebitnim imenovanjem za ministra. Takrat je Pirkmajer odložil funkcijo poslovodečega podpredsednika JNS. Med vojno se je na to funkcijo spet spomnil, toda vrnitev na pred leti odloženi položaj s preklicem poprejšnjega odstopa mu med vojno ni več uspela. Bil pa je član sedemčlanskega direktorija JNS, ki je po smrti dr. Alberta Kramerja tajno vodil posle *Slovenske demokratske stranke* in ki sem mu tudi jaz pripadal. Direktoriju je predsedoval ing. Mačkovšek, po njegovi aretaciji pa ing. Ferlinc. Direktorij je imel stike s *Slovensko ljudsko*

⁶⁹ Dr. Otmar Pirkmajer, pravnik in politik. Vodilni član *Samostojne demokratske stranke*, podban, predsednik *državnega odbora JNS*, med drugo svetovno vojno *predsednik direktorija JNS*, prijatelj in sodelavec ing. Janka Mačkovška in izdajatelj *Dnevnika*. *Gestapo* ga je leta 1944 aretirjal in interniral v Dachau. Po vojni je ostal v Münchnu kot zvezni uradnik Mednarodne organizacije za begunce v ameriški okupacijski coni Nemčije.

stranko in *Socialdemokratsko stranko* in tako dobival delež prispevka, ki ga je pošiljala begunska vlada iz Londona prek Vatikana s pomočjo duhovnikov, ki so potovali med Rimom in Ljubljano. Prispevek je bil razdeljen med stranke, vojsko in odbor za podpiranje vseh, ki so bili med vojno v stiski. Mlado krilo stranke, *OJNS – Omladina JNS*, so predstavljali ing. Jože Rus⁷⁰, dr. Bogdan Drnovšek, dr. Branko Vrčon, Andrej Uršič⁷¹, Franc Juvan in dr. Janko Koestl. *Slovenska ljudska stranka* je bila pod močnim vplivom duhovščine, katere odločilen, dasi neviden ideološki voditelj je bil ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. *Socialistično stranko* je predstavljal dr. Celestin Jelenc⁷². Dne 29. oktobra 1944 so vse tri slovenske politične stranke podpisale *Narodno izjavo* in osnovale *Narodni odbor za Slovenijo*, katerega član sem bil od začetka do danes.⁷³

⁷⁰ Ni v sorodu s komunističnim sodnikom in kverulantskim grobokopom Sokola Jožetom Rusom.

⁷¹ Andrej Uršič (1908–1948), pravnik, politik, član *JNS*, državni tajnik *Omladine JNS* in *Slovenske zaveze*, član uredniškega odbora dnevnika *Jutro*, urednik *Zarje svobode* med vojno. Leta 1945 je emigriral, bil ustanovitelj *Slovenske demokratske zveze* v Trstu in urednik *Demokracije*. Komunisti so ga ugrabili v Trstu in odvedli v Ljubljano, kjer so ga v ječi umorili.

⁷² Dr. Celestin Jelenc (1884–1968), advokat v Ljubljani, voditelj *Socialistične stranke Jugoslavije*, član *Narodnega odbora*, član vodstva *Napredne skupnosti* in predsedstva *Slovenske zaveze*, član *Slovenskega narodnega odbora*. Leta 1945 je emigriral in živel v Argentini.

⁷³ Pisano leta 1984. Leta 1995 je *Arhiv Republike Slovenije* dopustil vpogled v avtorjev dosje, ki ga je pod evidenčno številko 4253 pripravil komunist dr. Svetozar Frantar in v katerem je razglasil, da je podpis *Narodne izjave* pomenil narodno izdajstvo. Opomba ur.

Narodna izjava se je glasila:

NARODNA IZJAVA Z DNE 29. OKTOBRA 1944

Slovenci!

Zastopniki slovenskega javnega življenja so po medsebojnem posvetovanju sklenili sledečo narodno izjavo:

Na temelju etnične samobitnosti slovenskega naroda in na temelju narodnostnega načela zahtevamo:

1. državno-pravno združitev vsega slovenskega narodnega ozemlja v ZEDINJENO SLOVENIJO, ki mora biti v geografskem, gospodarskem, prometnem in strateškem oziru tako zaokrožena celota, da bosta zavarovana nemoten narodni in gospodarski obstoj in razvoj slovenskega naroda;
2. federativno, na demokratični podlagi in socialno pravično urejeno kraljevino Jugoslavijo pod vladarsko hišo Karadjorjevičev, katere sestavni del je tudi država Zedinjena Slovenija;
3. tako federativno državo, da bodo narodne države kot sestavni deli imele tako stvarno področje, da bo izvrševala osrednja zvezna oblast le tiste naloge in imela le tiste prerogative, ki so ji z zvezno ustavo izrecno priznane in izvzete iz pristojnosti oblasti narodnih držav.

Z zvezno ustavo jugoslovanske države sprejme ustavodajna skupščina, sestavljena iz zakonitih predstavnikov posameznih narodnih držav tako, da izglasuje za njo kvalificirana večina zakonitih zastopnikov iz vsake narodne države;

4. temeljito socialno in gospodarsko preosnovo, ki bo uničila gospodstvo kapitala nad delom, priznala vsem delovnim slojem, družinam in poedincem njih socialno-gospodarsko funkcijo ter jim zagotovila človeka vredno življenje.

Za uveljavljanje teh zahtev ustanovljeni NARODNI ODBOR ZA SLOVENIJO kot vrhovna narodna oblast združuje začasno, dokler ne nastopijo urejene razmere, v svojih rokah pravice suverena in najvišje upravne oblasti.

Na narodni praznik, 29. oktobra 1944

Gestapovski zapori

Decembra 1944 je *Gestapo* odkril zalogo orožja, ki ga je zbiral *Slovenska legija*. Tudi *Sokolska legija* si je nabavljala orožje, zlasti strojnice. Legija je imela neznatno mesečno dotacijo od komande *Jugoslovanske vojske v domovini*, tako da je lahko kupila kakšno orožje pri skorumpiranih okupatorjevih upravnikih. Strojnica se je na primer dobila za šest tisoč lir.⁷⁴ Skladišča *Sokolske legije* pa *Gestapo* ni odkril. Po odkritju orožja *Slovenske legije* je bil na začetku decembra aretiran Ivo Krmavner, načelnik *Slovenske legije*, z vrsto drugih legionarjev.

Po vojni so se v nekaterih krogih slišale domneve oziroma postavljala vprašanja, ali niso slovenski klerikalci izdali vodstva slovenskega Ravnogorskega pokreta Gestapu. Domneva, da so klerikalci izdali vodstvo ravnogorskega pokreta Gestapu, je že po prej povedanem absurdna, njim je pripadala *Slovenska legija*, ki je v obrambnem smislu sodelovala s *Sokolsko* in *Narodno legijo*.

Na začetku decembra 1944 je *Gestapo* odkril v Ljubljani nekomunistično protiokupatorsko organizacijo, ki ji je pripadal tudi *Sokolski vojni svet s Sokolsko legijo*. Postopoma so se začele aretacije, očitno na podlagi zasliševanja aretiranih, 23. decembra je prišla vrsta name.

Okrog šestih zvečer sem 22. decembra 1944 odhajal iz urada tehničnega oddelka banske uprave v Gajevi ulici domov. V veži me je prestregel tajnik Narodnega odbora dr. Marjan Zajec in mi izročil v pregled in oceno načrt zakona za vojsko in obrambo. Nerad sem to vzel na takšnem mestu ob pozni uri, ker sem moral domov po zatemnjenih ulicah. Ker je tajnik vztrajal, da je nujno, sem se vrnil v pisarno, tam prečital in vložil na skrito mesto v omaro med načrte, nakar sem šel domov. Za drugo jutro sem bil domenjen s šoferjem, da me je peljal po kolovrat, ki si ga je moja soproga Ivanka želela za Božič. Kolovrat mi je priskrbel Račič, ki je bil strokovnjak za ljudsko umetnost in obrt. Naročil sem šoferju, naj pelje kolovrat Ivanki, sam pa sem šel v urad, vendar kakšne pol ure prepozno.

Pred vrati pisarne je stal oškornjen človek, ki me je nagovoril slovensko in se predstavil kot Dolinar, agent *Gestapa*, po poklicu šofer iz Litije. Napovedal mi je aretacijo ter ukazal, naj grem z njim še v pisarno, da oddam uradne stvari. Iz pisarne sem telefoniral šefu Ruehu; ko je prišel, sem mu povedal, kaj se je zgodilo, in mi izročil petsto lir s prošnjo, da obvesti Ivanko in ji izroči denar. Vtem se je gestapovec vmešal, rekoč, da bom ta denar sam potreboval, nakar sem mu rezko odgovoril, naj to prepusti moji presoji. Kmalu nato sta vstopila brez trkanja načelnik *Sokolske legije* Edi Antosiewicz, ki je vsako jutro prihajal na razgovor o sokolskih stvareh, kakor tudi Etbin Bežek, ki je bil moj glasnik. Antosiewicz je začudeno pogledal

⁷⁴ Za primerjavo naj navedem, da je bila takrat mesečna plača relativno dobro stoječega državnega uradnika kakih 4.000 lir.

naj uredi vse potrebno za Vladov vpis in za opravljanje sprejemnih izpitov in februarja 1956 se je že vpisal v četrti letnik elektrotehnike v Berkleyju, leta 1957 je potem diplomiral *magna cum laude*, leta 1961 pa napravil doktorat.

V teh tečajih sem tudi spoznal družino Georga von Uhlita. Von Uhlit je bil član hannovrske rodbine, torej v sorodstvu z angleškimi kralji, vendar je poudarjal, da na plemstvo ne da nič, in se je popolnoma posvečal velikemu *ranchu* in tovarni za kavbojke, ki so jo posedovali. Ponavadi je bil oblečen v kavbojke. Von Uhlitovi so radi prirejali piknike in druge družabne prireditve na svojem *ranchu* ob velikem plavalnem bazenu, kamor so nas vedno prijazno vabili.

Prenos misli in jasnovidnost

Ob nekaterih nenavadnih doživetjih sem imel vtis, kakor da bi se odvijalo pred menoj nekaj, kar sem že videl poprej. Vpraševal sem se, ali je mogoče zaznati dogodke bodisi na daljavo ali pa vnaprej na način, ki znanosti še ni znan.

Na to vprašanje verjetno še dolgo ne bomo dobili odgovora, dasi si v Ameriki psiholog J. B. Rhine že dolgo prizadeva, da bi osvetlil to vprašanje s sistematično preiskavo in analizo doživetij, ki morebiti potrjujejo, da obstajata prenos misli in jasnovidnost. V zadnjem času pa so tudi študije na podlagi kvantne mehanike pokazale, da eksistenca vzporednih vesolj in potovanje v času iz bodočnosti v sedanost ne bi bila v opreki z zakoni fizike. Meni se je vsekakor pripetilo nekaj takšnih primerov, ki jih nikakor ne morem razlagati kot golo igro spomina.

Na primer: V noči, ko smo na potovanju z ing. Dêdekom skoraj zavozili v Adižo, moja žena doma vso noč ni mogla spati, kar se ji je zdelo zelo nenavadno.

Drug primer: leta 1944 sem bil povabljen na ustanovno sejo *Slovenskega narodnega odbora*, kjer so tri glavne slovenske politične stranke sklenile, da ustanovijo *Narodni odbor*. Na tem sestanku sem se srečal z nekaterimi ljudmi, ki jih nisem še nikoli prej videl. Nekaj dni poprej se mi je bilo sanjalo, da sem na širnem polju srečal dr. Kreka, ki je bil član *jugoslovanske begunske vlade* v Londonu. Obdan je bil z velikim spremstvom. Pristopil sem in govoril z njim. Zraven njega je stal njegov sodelavec, ki je takoj je vzel iz žepa beležnico in si zapisoval, kar sem rekel. Ko sem na seji *Narodnega odbora* povzel besedo, je Miloš Stare, kasnejši lastnik časopisa *Svobodna Slovenija* v Buenos Airesu, beležil, kar sem govoril, pri čemer sem se zdrznil, ko sem se zavedel, da si je tudi oni v sanjah prav tako beležil, kar sem rekel. Sanjal sem, ko še nisem vedel, koga bom srečal naslednji dan na sestanku. Ko sem potem

Miloš Stare

na sestanku natančneje pogledal Stareta, ki si je beležil moje pripombe, sem videl, da je bil izredno podoben sodelavcu dr. Kreka iz mojih sanj. Imel je enak obraz, postavo in obnašanje: popolnoma takšno kot v sanjah. Bil sem začuden nad podobnostjo med dogodkom v sanjah in njegovim uresničenjem po nekaj dneh.

Leta 1945 sem se umikal pred partizani in Angleži prek avstrijske meje v Italijo pri Silianu na Tirolskem. Tamkajšnji župnik, dasi ni bil v naprej obveščen o našem prihodu, nam je dal zavetje in obljubil priskrbeti vodnike, ki naj bi nas varno prepeljali po zasneženi in težko prehodni gorski poti prek dobro zastražene meje. V noči preden smo se odpravili čez mejo, sem sanjal, da so prišli štirje mladi fantje, stari od 15 do 18 let, ki so se nam predstavili kot naši vodniki. Eden izmed njih je bil podoben mojemu trinajstletnemu sinu, ki je ostal v Jugoslaviji. V sanjah sem takoj rekel, da je bil moj vodnik večji kot moj sin. Ko smo se naslednje jutro zbrali pri župniku, nam je predstavil štiri vodnike. Na moje presenečenje so bili to fantje, ki sem jih videl v sanjah in ki jih nisem nikoli prej videl. Župnik mi je dodelil za vodnika fanta, ki je bil podoben mojemu sinu, ne da bi mu jaz izrazil kakšno željo.

V juliju leta 1949, po skoraj štirih letih čakanja v italijanskih begunskih taboriščih na ameriški vizum, ki se je vleklo v nedogled, se mi je sanjalo, da sem bil na ladji, ki je plula skozi Gibraltarsko ožino. Bilo je ponoči, slišalo se je šumenje vode, pred ladjo pa so se videli obrisi trdnjave na skali Gibraltarja. Nikoli nisem bral o pokrajini okoli Gibraltarja in sem si jo le megleno predstavljal iz fotografij, ki so jih včasih prinesli časopisi. V sanjah sem bil razočaran nad tem, kar sem mogel videti, in sem si mislil, da pogled pač ni bil vreden tolikšnega opevanja. Septembra istega leta sem le dobil vizum in se vkrcal na ladjo *Italia*, ki je plula iz Neaplja skozi Gibraltar v New York. Na julijske sanje sem bil skoraj že pozabil. Ladja je plula skozi Gibraltarsko ožino med deveto in deseto uro ponoči. Hotel sem videti slavno utrdbo in sem šel na palubo, da vidim edinstveni pogled. Bil sem skoraj sam na krovu. Nenadoma, ko je ladja plula ob gibraltarski obali, sem zaslišal močno šumenje valov. Bila je tema in nobenih luči, videlo se ni skoraj ničesar, tako da sem bil precej razočaran. V tem sem se spomnil na sanje, ki sem jih imel v juliju, in se zavedel, da je bil resnični dogodek praktično tak kot v sanjah.

V vseh teh primerih se mi zdi, da so bile okoliščine preveč natančno definirane, da bi doživetje moglo biti gol slučaj.

Rešitev moje družine iz talstva

Potem ko so mojo družino na njim lasten barbarski način komunisti vrgli iz našega stanovanja, je Ivanka našla dve sobi v Delcottovi vili na Poljanah. Sobi ji je prav rad oddal grof dr. Marin Pavlović, bivši hrvaški konzul v Ljubljani, ki je

Demokratični Slovenci v Buenos Airesu (okrog l. 1950); v prvi vrsti na sredini dr. Miloš Stare, na njegovi desni dr. Bojan Ribnikar, na njegovi levi Rudolf Žitnik, v drugi vrsti med Ribnikarjem in Staretom je verjetno dr. Franjo Mačus.

se je strinjal z našim sklepom, da povabimo *Slovensko pravdo*, da vstopi v *Narodni odbor*. *Slovenska pravda* pa na naše vabilo ni odgovorila. Iz Buenos Airesa so mi v New York tik pred začetkom zborovanja dostavili zahtevo, da naj odložim sklepanje o številnih organizacijskih predlogih, kar pa je navzoči zbor soglasno odklonil. Glavni stan je zaradi tega stopil v ostro opozicijo, povzročil krizo v stranki in izločil večino aktivnih sodelavcev.

Kmalu nato je sledil hud udarec: dr. Drnovšek je izstopil iz izvršnega odbora, za njim pa še dr. Ribnikar. Oba sta namreč dobila ameriško državljanstvo in sta ozko tolmačila državljansko prisego, po kateri se novi državljan odpoveduje zvestobi do svoje stare domovine.¹⁶³ Dr. Drnovšek je še sestavil zapisnik o seji glavnega odbora

¹⁶² *Slovenska demokratska stranka* je imela šest članov v *Narodnem odboru*, *Slovenska ljudska stranka* pa sedem. *SDS* je odstopila en mandat socialnim demokratom, ki ga je prevzel dr. Celestin Jelenc.

¹⁶³ Zadeva dvojnega državljanstva je vedno bila predmet spotike v Ameriki. Če so ameriški državljani izvajali pravice državljanstva kakšne druge države ali pa dobili državno službo v kakšni drugi državi, so jim odvzeli ameriško državljanstvo. Zaradi tega je bilo veliko pravljanja in nazadnje je ameriško vrhovno sodišče v slučaju *Afroyim vs. Rusk*, 387 U.S. 456 (1967) le odločilo, da ameriškemu državljanu ni mogoče odvzeti državljanstva, če se mu sam izrecno ne odpove, četudi bi si pridobil tuje državljanstvo, izvajal pravice kakega tujega državljanstva ali bil celo izvoljen na političen položaj kake tuje države.

in ga izročil dr. Urbancu, ki ga je nasledil. Tako je ostalo v izvršnem odboru le šestnajst članov, vendar je z redkimi izjemami ležalo vse breme poslovanja na Urbančevih in mojih ramah. Izredno je bilo, skoraj ne pomnim, kdaj se je zgodilo, da je kakšen član predložil katerokoli pobudo ali predlog. Dr. Urbanc in jaz pa sama nisva bila fizično v stanju, da bi izvajala obsežne sklepe glavnega odbora. Predvsem sva si prizadevala, da bi pridobila nove, mlajše člane, pa nama to ni uspelo. Našla nisva nikogar, ki bi hotel prijeti za delo.¹⁶⁴

V prvi številki svojega glasila *Domovina*, ki je izšla 6. aprila 1951, ob dvajsetletnici nemškega napada na Jugoslavijo, je *Slovenska demokratska stranka* izjavila, da se zavzema za demokratično in federativno Jugoslavijo in zaradi tega hoče, da se politični predstavniki vseh treh narodov sporazumejo glede državnega predstavništva Jugoslavije v tujini. V ta namen je glavni odbor stranke že leta 1950 pozdravil pobudo londonske *Poruke* in je bil vedno naklonjen vsaki akciji, ki bi združila jugoslovanske demokratične sile na skupni osnovi. Demokratizacija javnega življenja ne samo v Sloveniji, temveč tudi v federalni Jugoslaviji kot celoti je bila po mnenju stranke osnova za prihodnost demokratične Jugoslavije.

V koaliciji s *Slovensko ljudsko stranko* in *Socialistično stranko* je bila *Slovenska demokratska stranka* zastopana v *Slovenskem narodnem odboru* po narodni izjavi 29. oktobra 1944, ki zahteva državnopravno združenje vsega slovenskega ozemlja v Zedinjeni Sloveniji kot sestavnem delu *federativne in demokratične Jugoslavije*.

Dolžnost strankinega vodstva v izgnanstvu je, da zbira politične prijatelje, ki so bili primorani zapustiti domovino, da utrjuje med njimi zvestobo do strankinih idealov, da išče pota, po katerih se ti ideali uveljavljajo, in se pripravlja na čas, ko bosta domovina in narod svobodna.

V spoznanju, da moremo doseči in ohraniti svobodo le ob udeležbi vseh narodnih sil, je stranka sodelovala pri ustanovitvi *Narodnega odbora za Slovenijo*, katerega enakopravna članica je od začetka. V tej skupnosti vidimo jamstvo, da bo slovensko narodno vodstvo neomajno vztrajalo pri vrhovnem načelu: Slovenci pripadamo jugoslovanski državni skupnosti, izven Jugoslavije za nas ni življenja.

Slednja ugotovitev velja ne samo za Slovence, ki so državni narod v Jugoslaviji, temveč tudi za Slovence, ki živijo kot narodne manjšine v tujih državah. V narodni državi se za narodne pravice ni treba boriti, te pravice si narod jemlje neovirano po svoji volji. V tuji državi pa je stalna borba ne samo za narodne pravice, temveč tudi za ohranitev že pridobljenih in za vrnitev odvzetih. Dokler je del naroda v položaju, da se mora še vedno boriti celo za vrnitev z nasiljem odvzetih pravic, še vedno ni dosegel položaja državnega naroda; takšna določba mirovne pogodbe je samo točka brez realne vsebine.

¹⁶⁴ Avtor je opravljal funkcijo aktivnega predsednika do leta 1986, ko je bil izvoljen za predsednika Slovenske demokratske stranke dr. Peter Urbanc, ki je živel v Torontu, ing. Bevc pa je bil izvoljen za častnega predsednika stranke. Opomba ur.

Po zletu sva odpotovala v Gorico, kamor je prišel Ivankin brat Janko, da se pozdravimo in da odpelje Ivanko za nekaj dni v Jugoslavijo. Z ozirom na vidno cenzuriranje najine korespondence, so mnogi svetovali Ivanki, naj ne hodi v Jugoslavijo, posebno še ker je bilo gotovo znano, da je načelnica *Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu*. Vendar so vizum Ivanki na konzulatu v San Franciscu izdali brez obotavljanja in v Jugoslaviji je nihče ni nadlegoval, čeprav je imela *Udba* navado, da pokliče emigrante na obisku v stari domovini na "razgovor". Kaže, da so se držali dogovora, sklenjenega leta 1950 med ameriškim veleposlanikom Allenom in Kardeljem, po katerem je Jugoslavija obljubila prost odhod tistim ameriškim državljanom jugoslovanskega rodu, ki pridejo v Jugoslavijo na obisk z jugoslovanskim vizumom v ameriškem potnem listu.¹⁷⁵

Po dolgih letih sem spet videl prijatelja ing. Stanka Dimnika, ki mu je bilo dovoljeno priti v Gorico. Ali so mu grozili glede sestanka menoj, ni povedal – kakorkoli že, grožnje nanj niso napravile velikega vtisa. Prijatelju Etbinu Bežku pa so dali vedeti, da dobiva pokojnino in da naj premisli, kakšne stike vzdržuje z določenimi ljudmi v tujini. Bežku in njegovi ženi je bilo od časa do časa dovoljeno potovati v Italijo na obisk k hčerki, ki je bila poročena v Forliju, toda obiskala sta jo lahko samo vsak posebej, da je bil medtem drugi v Jugoslaviji za talca. Ob takih priložnostih mi je Bežek pisal iz Italije. Nato je prišel v Gorico Pavle Pestotnik, sin sokolskega ideologa dr. Pavla Pestotnika, ki me je ljubeznivo peljal s svojim avtom v notranjost Italije, v Firenze in k nečakinji Majdi, poročeni Della Santa, v Lucco.

V Firenze sem potoval, da obiščem grob pokojnega prijatelja Radmila Grdjića, prvega staroste JSvSS, ki je na enem izmed treh pokopališč po imenu *Cimitero di Trespiano*. Pokopališče je na obširnem strmem pobočju; na vrhu so grobnice in mavzoleji, pod njimi pa so na pobočju grobovi tesno eden poleg drugega. Pri vhodu je urad s kartoteko, kjer so mi povedali lego groba: v kvadratu VII, številka 19/89 (vertikala 19, vodoravna 89). Ob vstopu na ta prostor me je objela slovesna tišina, ki me je vabila med drevoredi cipres do mesta, kjer počiva brat Radmilo. Grob je okrašen z ličnim kamnitim spomenikom, na katerem je vklesano ime z datumom rojstva in smrti, ter s svetilko in vazo za cvetje.

Ko sem v vdanosti premišljeval o truda in uspeha polnem življenju pokojnika, me je prevzela zavest, da je ta kraj zares primeren, da v njem obiskovalec v duhu združi svoje misli s spomini na dobo, v kateri je brat Radmilo požrtvovalno deloval za napredek *sokolstva* na poti do nedosegljive popolnosti, pa vendar korak za korakom bližje do nje. Kolikor je jugoslovanska delegacija na *IV. Češkoslovaškem zletu v Zürichu* uspela, lahko s ponosom deli priznanje z bratom Radmilom.

¹⁷⁵ *U.S. Treaties and other International Agreements*, Department of State, Government Printing Office, z. 1, 1949–1967, str.472, TheYugoslav minister of Foreign Affairs to the American Ambassador.

V teh mislih sem se ločil od prijatelja Radmila, želeč mu mir in večno slavo njegovemu spominu. Spominjal sem se tudi pokojnih bratov Janka Jazbeca, Franja Mačusa, Dragutina Živanovića in Rudija Žitnika, ki jih ni več med nami.

XIV. Zlet Ameriškega sokola v Chicagu junija 1977

Kot že omenjeno, so češki izseljenci že leta 1865 osnovali svoj *Ameriški sokol*, ki je leta 1977 slavil 112 let svojega obstoja. V dneh od 22. do 26. junija 1977 je *Ameriški sokol* priredil svoj XIV. Sokolski zlet v Chicagu oziroma v Berwynu, ki je samostojna občina, dasi med obema ni nobene vidne meje. Naselji Berwyn in Cicero sta združeni s Chicagom.

V Berwynu preseneča atmosfera pravega češkega mesta. Vsa imena so po češkem pravopisu. Župan je Čeh in je seveda tudi bil prisoten ob javnem telovadnem nastopu. Udeleženci so prišli iz vse Amerike in Kanade kot pred vojno, ko so prišli zletniki na vsesokolske zlete iz vseh slovanskih dežel. V 112 letih češki izseljenci v Ameriki niso izgubili svoje samobitnosti, ohranili so sokolsko misel, gojili njene ideale in hrepenenja po svobodi svojega naroda. Razmere so sicer povzročile, da so tukajšnji potomci večinoma že izgubili češki materin jezik, toda podedovali vse narodne vrline, ki jih po svoji čudoviti organizacijski sposobnosti ohranjajo in izpopolnjujejo. Nikakor ni pri tem majhen delež sokolstva, ki pomembno in vidno prispeva k napredku.

Ko je dobil *Jugoslovanski sokol v svobodnem svetu* povabilo za udeležbo pri XIV. zletu *Američke Obce Sokolske*, je *predstavništvo* vabilo sprejelo in je naprosilo Ivana J. Drčarja, starosto *Severnoameriške jugoslovanske župe*, da kot domačin prevzame predsedstvo jugoslovanskega zletnega odbora. Drčar je spričo raztresenosti članstva z vztrajnostjo in uspehom privabil častno udeležbo Jugoslovanov. *Predstavništvo* je poslalo *Američki Obci Sokolski* pismeno prijavo udeležbe s pozdravom in čestitkami.

Američka Obec Sokolska je na tem zletu predstavila veliko udeležbo telovadcev vseh oddelkov: otrok, mladine in članstva v nadvse častnem številu. Mladina, nada sokolske bodočnosti, je presenetila s prekipevajočo navdušenostjo in sokolsko disciplino, članstvo, od mladih vzornikov do osivelih vodnikov, se je prelivalo iz zgodovine v svetlo prihodnost. Otroke in mlade je vodilo veliko vodnikov, zopet dokaz visoke organizacijske sposobnosti.

Javni nastop v nedeljo, 26. junija, je odprl mimohod delegacij vseh žup in gostov z množico zastav, ki so pričale o zmagoslavju sokolske misli. Med gosti je bila tudi delegacija *Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu* z zastavo Severnoameriške jugoslovanske župe. Lepoto te pestre množice so do viška poveličale skupine narodnih noš, ki so se predstavljale kot na zemljevidu matične dežele.

Javni nastop vseh oddelkov, od iger, prostih vaj, do orodne telovadbe naj opiše strokovno pero. Dokazal je, da je *Američka Obec Sokolska* ohranila in izpopolnila nezadržno privlačno silo *Sokolstva* pri stremljenju za dosego cilja: "Zdrav duh v zdravem telesu."

Naša delegacija se je udeležila slavnostnega banketa 24. junija, kjer je vzbudila veliko pozornosti. V soboto, 25. junija, so se vršila posvetovanja jugoslovanske delegacije, ki so bila usmerjena na našo aktualno nalogo obnavljanja sokolskih vrst. Zvečer 25. junija pa nas je Drčar zbral na skupno večerjo v restavraciji "Old Prague" v Ciceru ob častni udeležbi dvaindvajset sokolov in sokolic, med katerimi je bil tudi štirileten sokolič Stevan Stevlić, s čimer je poudarjen uspeh našega razvoja pri vzgoji mladine v sokolskem duhu. Drčar je po pozdravnih besedah povabil mene, da nadaljujem. V svojem nagovoru sem izrazil prisotnim iskreno zadoščenje, da so se udeležili večera, zahvalil sem se bratu Drčarju za gostoljubno izvrševanje naloge gostitelja in hkrati posebej omenil prisotnost Dušana Svetliča, ki je kot urednik *Sokolskega vestnika* povzdignil sloves tega našega glasila na najvišjo stopnjo in kot namestnik glavnega tajnika skrbi za stalno zvezo s člani in s svojim iniciativnim delom dosega zaupanje članov in pridobiva nove. Orisal sem problem naše obnove, poudaril potrebo po organiziranju osnovnih enot – *sokolskih bratstev*. Sokolstvo posveča vse svoje delo vzgoji članstva v duhu sokolskih idealov bratstva, enakosti in svobode ter hrepeni in stremi za napredkom ljudstva v prelepi srečni domovini.

Sledilo je slovesno razvitje zastave *Severnoameriške jugoslovanske sokolske župe*. Zastava je že prvič zaplapolala na jubilejnem zletu ob stoletnici *Američke Obce Sokolske* leta 1965 v Chicagu, nato na vsakem naslednjem zletu te organizacijo in na zletih *Središča Českoslovaškega sokolstva v zamejstvu (Ustředí Československého Sokolstva v zahraničí)* na Dunaju in v Zürichu, toda namen je bil, da jo slovesno vključimo med zastave *Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu*. Predstavnitvo je naprosilo Mileno Svetličevo, da botruje razvitju. Milena je razvila zastavo in s ponosnimi besedami izrazila željo, da naj bi nas zastava vodila na vseh dogodkih, ko bomo uveljavljali svoja prizadevanja in dokazovali moč sokolske misli. Nato je moja soproga, načelnica *Jugoslovanskega sokola*, pripela na zastavo spominski trak, ki ga je sama izvezla in je spregovorila v pozdrav takole: "Neizmerno sem počaščena in srečna, da lahko prisostvujem tej slovesnosti ob razvitju zastave *severnoameriške Jugoslovanske sokolske župe*. Na trak, ki ga pripenjam, sem izvezla pomembne besede v spodbudo in geslo, ki naj vztrajno budi k sokolskemu delu: "Le naprej brez miru za sokolskim praporom, dokler boj ni končan za svobodo in naš dom." Šumadinec Jovica Stevlić je v svojem nagovoru citiral v lepi slovenščini Prešernov sonet O, Vrba. Pojasnil je, da se je slovenščine učil že v srednji šoli – v Srbiji, izpopolnil pa si je znanje, ko je služboval ob severozahodni meji. Med

slovesnostjo so se z magnetofonskega traka polglasno glasile melodije sokolskih koračnic.

Namestnik glavnega tajnika Dušan Svetlič je nato navzočim sporočil pozdrave glavnega tajnika Franceta Vadnala iz Pariza, namestnika staroste Rudija Perhineka in soproge Vide iz Clevelanda, načelnika Nikole Daškevića iz Boulogne, namestnika načelnika Save Baraća in dr. Miloša Vauhnik, člana častnega sodišča, obeh iz Nemčije, prosvetarja Jovana Nikolića iz Zürichu, Lojzeta Povheta iz Speicherja v Švici ter blagajnika Dimitrija Kralja in soproge Tatjane iz Milwaukeeja, ki so se opravičili in obžalovali, da zaradi oddaljenosti ali boleznih niso prisostvovali niti zletu niti našemu sestanku.

Sledili so govori bratov Vojislava Djelevića, Dragana Adamovića, dr. Petra Urbanca, dr. Dragomira Stevanovića, Uroša Zonjića in Jerka Grškovića. Vsi govori so prekipevali od navdušenja in zadovoljstva, da naše vztrajno prizadevanje kaže uspehe pri obnovi.

Nadaljevali so se nevezani pogovori med udeleženci, med katerimi je Dušan Svetlič med prisotne razdelil spominske svinčnike z napisom "*Jugoslovenski sokol v svobodnem Svetu – Zlet Chicago 1977*", ki naj bi bili udeležencem zleta in našega sestanka v skromen spomin. Dušan Svetlič je medtem tudi pobral podpise prisotnih za spominska pisma, ki jih je sam izdelal in ki smo jih poslali kot naš pozdrav vsem aktivnim sokolskim delavcem v svetu.

Kraji naše severnoameriške župe, ki so bili zastopani na sestanku in skupni večerji, so bili: Berwyn, Chicago in Cicero v Illinoisu; Detroit, Michigan; Mamaroneck, New York; Middletown, Ohio; Milwaukee, Wisconsin; Napa, California in Toronto, Kanada.

O glavnem nastopu *Americke Obce Sokolske* 26. junija sem že zgoraj analiziral pomembne elemente, ki so poudarili zgodovinski pomen zleta. Omenjam še, da je bila glavna tribuna prepolna občinstva; nimam podatkov o številu gledalcev brez telovadcev. Ne bi pretiraval, če bi rekel, da jih je bilo šest tisoč; če jih je bilo več, naj mi poučeni kronist ne zameri. Bili so v glavnem takšni, ki so še po več generacijah ohranjali svojo samobitnost.

Po nastopu nas je zastavonoša Jovica Stevlić povabil, da pridemo vsi Jugoslovani na njegov dom, ki je samo nekaj blokov oddaljen od zletišča. Vsi smo se rade volje odzvali. Stevlić si je v sedmih letih, odkar je v Ameriki, ustvaril prelep dom. Najprej nas je sprejel na vrtu s svojo ljubeznivo soprogo in dvema sinčkoma; štiriletnega Stevana smo že poznali, saj je sedel med nami s sokolsko šajkačo na glavi pri skupni večerji prejšnjega dne, mlajši – star dve leti – pa je posnemal Stevana v gostoljubnem, prikupnem obnašanju do nas.

Tisti dan je bila huda vročina, Jovica je imel polne roke dela, da nas je odžejal s hladilno pijačo. Nismo opazili, da je imela med tem njegova soproga mnogo

opravka v hiši. Ko sta nas povabila v hišo, sta nas peljala v malo dvorano s pogrnjeno mizo. Priredila sta nam zakusko z vrsto jedil, pravzaprav ponovitev skupne večerje prejšnjega dne. Ves čas pa je potekala prava družinska zabava v duhovitih nagovorih, pogovorih in šalah. Tudi prijetno petje je povzdigovalo srca. Ko smo odhajali, nam je Jovica razkazal vse prostore; moram reči, da sem strmel, kako si je s trdim delom v razmeroma kratkem času ustvaril razkošen dom. Z ljubima nam gostiteljema smo se razšli iz izrazi tople zahvale za vso gostoljubnost.

Po razhodu sta naju brat Dušan in sestra Milena povabila, da bi vsaj tri dni prebila kot njuna gosta v Milwaukeeju, Ivan Drčar in soproga Pavla pa sta naju vabila, da bi ostala dva dni do vrnitve domov njuna gosta.

Milena in Dušan delita svoj prekrasen dom s hčerko Bredo, poročeno Čebašek. Zet Milan je inženir elektrotehnike; imata dva sina, Marko je star petnajst let, Gregec pa osem. Dušan in Milena imata prvo nadstropje s svojim gospodinjstvom, Breda in Milan pa sta v pritličju. Ob najinem obisku sta gospodinjili Milena in Breda, bila sva gosta obeh družin. Pogovorov ni bilo ne konca ne kraja. Z Dušanom in Mileno se nismo videli triintrideset let, če izvezamem kratko srečanje v taborišču pred 29 leti. Dušan žrtvuje osem mesecev v letu za urejanje in tisk *Sokolskega vestnika* ter za drugo sokolsko delo, štiri mesece pa ima na razpolago zase in za družino.

V Milwaukeeju sva se sestala tudi z Dimitrijem Kraljem in njegovo soprogo Tatjano. Dimitrij, glavni blagajnik JSvSS, je malo pred zletom zbolel in je moral v bolnišnico, iz katere se je vrnil prepozno, da bi mogel priti na zlet. Vsi upamo, da bo ostal zdrav zdaj, ko je bil ugotovljen vzrok bolezn, in bo lahko kontroliral vsako ponovitev. Lojze Galič in soproga Frances, s katerima sva se srečala že na zletu, sta se z nama spet srečala v Milwaukeeju.

Težko se je bilo ločiti, saj sva se počutila doma, med svojimi najbližjimi. Ivan Drčar naju je v sredo, 29. junija, odpeljal na svoj dom v Ciceru pri Chicagu, kjer sva bila njegova in njegove soproge Pavle gosta dva dni, do odhoda domov. Zopet naju je presenetil prelep dom, kjer sva prebila prijeten čas. Ivan se je žrtvoval in naju je vozil po najzanimivejših delih Chicaga in okoliških mest. Ko naju je pripeljal do vhoda v glavni park, sta vstala pred nama na vsaki strani dva konjenika v borbenem diru, Indijanec in kavboj. Spomenika sta umetnini Ivana Meštrovića. Zame je bilo to še posebno zanimivo, ker sem ti umetnini videl, še preden sta bili postavljeni v Chicagu, ko sem leta 1930 obiskal Meštrovića v njegovem ateljeju v Zagrebu in mi ju je tam pokazal, ko ju je izdeloval. Ivan nama je razkazal še veliko drugih zanimivosti, bil je neutrujen in zvest vodnik in tolmač.

Na začetku julija sva se vrnila domov po osmih nepozabnih dneh bivanja med sokolskimi brati in sestrami in uživanja v sanjah o lepi sokolski bodočnosti. Ivan Drčar naju je peljal na letališče, kjer smo se poslovili. Pri tem so nas obhajale misli, da naj bi se mnogo naših sanj in načrtov uresničilo do prihodnjega zleta.

V. Jubilejni zlet Češkoslovaškega Sokola na Dunaju julija 1982¹⁷⁶

Z Ivanko sva se udeležila V. jubilejnega zleta Češkoslovaškega Sokolstva na Dunaju od 2. do 5. julija 1982. Dunaj je sedež tamkajšnje sokolske župe. Poleg naju so se udeležili zleta še France Vadnal, dr. Miloš Vauhnik, Ivo Mavko in Krsto Todorovič s plesno skupino *Oro* ter seveda članstvo *Sokolskega bratstva Dunaj*. Ta naša, sicer maloštevilna delegacija se je udeležila vseh prireditev in je bila njihova prisotnost vidna zlasti ob odkritju spominske plošče Miroslavu Tyršu v telovadnici češkoslovaškega sokolskega društva, kjer je Ivanka po odkritju spominske plošče imela pozdravni govor v češčini; France Vadnal pa je predaval na zborovanju, kjer so predavali o zgodovini sokolstva. Ivanka je bila edina Jugoslovanka, ki je nastopila pri prostih vajah članstva in mladine ob glavnem zletnem dnevu.

Prapor Jugoslovanskega sokolstva je nosil brat Ivo Mavko. Ivanka je spletla spominske trakove za sokolske prapore in jih je z njimi okrasila na glavnem zletnem dnevu, zlasti prapor *Češkoslovaškega sokolstva*, ki je bil na novo razvit, nadalje prapor *Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu* in še šest drugih praporov.

Zleta se je udeležilo veliko število češkoslovaških sokolov iz vsega svobodnega sveta, celo iz oddaljene Avstralije in Južne Afrike. Tudi trije jugoslovanski udeleženci iz Severne Amerike (Ivanka, Mavko in jaz) smo prišli iz oddaljenih krajev, najin polet na Dunaj je trajal petnajst ur. Vadnal je prišel iz Pariza, dr. Miloš Vauhnik in Krsto Todorovič iz Zahodne Nemčije ter Ivo Mavko iz Edmontona v kanadski provinci Alberta.

Maloštevilno delegacijo *Jugoslovanskega sokolstva* je gostoljubno sprejel tričlanski zletni odbor *Jugoslovanskega sokolskega bratstva na Dunaju*. Ta odbor nam je priskrbel nastanitev, prevoz na oddaljene kraje raznih prireditev in celo pogostitev. *Predstavnštvo* je iz zletnega fonda in glavne blagajne sicer nakazalo glavnemu tajniku denarno zalogo, da bi iz nje kril omenjene stroške, ne pa kakšnih prispevkov posameznim udeležencem, ki so stroške potovanja na Dunaj in za vrnitev domov krili sami kot tudi vse osebne izdatke.

V petek, 2. julija, je odšla delegacija sokolov v Mauthausen, kjer je bilo eno najstrašnejših nacističnih koncentracijskih taborišč. Po podatku z dne 15. januarja 1945 je bilo tam interniranih prek 73.000 ljudi, koliko jih je pa bilo umorjenih, ne bomo nikoli zvedeli. *Češkoslovaško sokolstvo* je pod vodstvom Jana Waldaufa na ta dan odkrilo spominsko ploščo sokolom, ki so bili žrtve nacizma. Jugoslovanski sokol v svobodnem svetu je zastopal France Vadnal, ki je o tem obisku napisal obsežno poročilo v *Sokolskem vestniku*.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Glej tudi: V. - Jubilejni slet Československého sokolstva v zahraničí ve Vídni 1982, Uřední pořad, Ustředí ČS sokolstva v zahraničí, Tiskem Goldman Druch, 3430 Tulln, Austria

¹⁷⁷ *Sokolski vestnik*, Milwaukee, Wisconsin, 1982, št. 3–4, str. 15–23

Istega dne je sprejel v avdienco predsednik avstrijske republike Rudolf Kirchschläger sokolsko deputacijo, v kateri sem bil za Jugoslavijo določen jaz, Čehoslovaki pa so imenovali zelo številno deputacijo iz vseh krajev, tako da je bila sprejemna dvorana Marije Terezije nabito polna. Predsednik je po nagovorih ostal z deputacijo skoraj eno uro v prijetnem pogovoru. Istega večera je župan glavnega mesta Dunaj Leopold Gratz priredil sokolom spoznavni večer v mestni hiši. Oba avstrijska dos-

Pozdrav Sokolom Ivanke Bevc – na levi trakovi, ki jih je za to priliko izvezla (l. 1982).

tojanstvenika sta poslala sokolskemu zletu pozdravno poslanico. Po sprejemu smo zasedli dolgo mizo v gostinski kleti mestne hiše (*Rathaus Keller*). Zletni odbor *Dunajskega sokolskega bratstva* je vsem prisotnim ob tej mizi priskrbel postrežbo. Vsekakor se je uradna Avstrija izkazala neprimerno bolj pozorno do češkoslovaških in jugoslovanskih Sokolov, kot se je bila na *Vsesokolskem Zletu v Zürichu* leta 1976 pokazala odljudna Švica.¹⁷⁸

Naslednji dan, 3. julija, so bile telovadne tekme v vseučiliškem središču Schmelz in slovesno odkritje spominske plošče dr. Miroslavu Tyršu v telovadnici Čehoslovaškega sokolskega društva Viden XVI. Pred odkritjem je bil slavnostni govor župnega staroste, nakar je bila plošča odkrita ob petju češkoslovaške narodne himne, nato pa je Ivanka deklamirala pred odkrito ploščo pozdravno pesmico v

¹⁷⁸ Leta 1986, ob VI. Zletu Čehoslovaškega sokola v Zürichu, je švicarska zapetost malo popustila in predsednik mesta Zürich dr. Thomas Wagner je uradno pozdravil zlet s poslanico. Leta 1997 na XIX. Zletu Čehoslovaškega Sokola v Chicagu – Berwynu je bil prisoten tudi veleposlanik Češke republike. *Jugoslovanski Sokol v svobodnem svetu* je takrat zastopal starosta Branko Svirčić, Sokol I Tabor iz Ljubljane pa je zastopal starosta Matjaž Anžur, oblečen v klasičen sokolski kroj. O kakšnem uradnem predstavniku Republike Slovenije, ki še zdaj zadržuje zaplenjeno sokolsko imovino, seveda ni bilo sledu. Opomba ur.

češčini. Njen nastop je žel burno odobravanje, oblegali so jo in vsak jo je hotel pozdraviti osebno in ji stisniti roko. Navzoči smo bili vsi Jugoslovani, ki smo prišli na zlet.

Istega dne je bilo v vseučiliškem središču Schmelz znanstveno predavanje o sokolstvu in sokolski misli, nakar sta govorila France Vadnal o zgodovini sokolskih voditeljev in Ivanka Bevc o sokolovanju pred petinsedemdesetimi leti. Zvečer je bil sokolski koncert v gledališču Volkstheater. Naš zvesti sprejemni odbor je nabavil za vse jugoslovanske udeležence vstopnice k vsem prireditvam.

France Vadnal je uredil razstavo jugoslovanskih sokolskih predmetov na dveh krajih, prvič 3. julija v prostorih Češkoslovaške sokolske župe Viden pri hotelu Pošta s pomočjo Ivanke in Iva Mavka, naslednji dan pa je razstavo prenesel in uredil na stadionu.

Na glavni zletni dan, 4. julija, so bile dopoldne vaje za popoldanski nastop s prostimi vajami na Zahodnem stadionu (Weststadion) Hütteldorf. Takoj zjutraj je začelo deževati. Kljub temu so telovadci ves čas vzdržali v dežju in bili premočeni do kože. Od Jugoslovanov je telovadila pri prostih vajah le Ivanka. Tako je sokolovala že skoraj devetkrat devet let, kot je poročala na vseučiliškem središču Schmelz. Vaje je vadila pri najbližjem *Ameriškem sokolu San Francisco* s sedežem v San Mateu, kamor je imela dve uri vožnje. Popoldne je deževalo le še občasno, vmes pa je za kratek čas posijalo sonce. Tako so naraščajniki telovadili v dežju, članstvo pa ne, deloma celo v soncu. Dež je pregnal premnoge gledalce; glavna, pokrita tribuna pa je bila prepolna. Mnogi so slikali, ko se je v presledkih pokazalo sonce. Tudi jaz sem slikal z vrha pokrite tribune in sem bil presenečen, ko sem že na Dunaju dobil razvite filme, da je več kot polovica posnetkov uspela.

Po javnem nastopu 4. julija je bil mimohod praporov, ki so se nato zbrali pred glavno tribuno. Vodstvo *Češkoslovaškega sokolstva* je, kot je bilo objavljeno, razdelilo praporom enotne spominke trakove. Ivanka pa je v imenu *Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu* izročila pet spominskih trakov, ki jih je sama izvezla, zastavam: *Češkoslovaškega sokolstva v zamejstvu*, *Župi ČS sokola na Dunaju*, *Jugoslovanskega sokola*, *Jugoslovanske zahodnoevropske župe v Parizu* in *Jugoslovanskega sokolskega bratstva na Dunaju*.

Stebri *predstavništva jugoslovanskega sokolstva* so bili s svojim požrtvovalnim delom glavni tajnik France Vadnal, urednik in izdajatelj *Sokolskega vestnika* in namestnik glavnega tajnika Dušan Svetlič, načelnik Nikola Daškević, načelnica Ivanka Bevc, blagajnik Dimitrij Kralj, matrikarica Milena Svetlič ter številni člani *izvršnega odbora*, katerih uspešno delo se je odražalo v napredku, kar se lahko ugotavlja iz njihovih poročil.

Ker so člani *predstavništva* raztreseni po vsem svobodnem svetu, ni mogoče sklicevati sestankov in sej. Zato je naše poslovanje omejeno na dopisovanje ter smo

odvisni od točnosti in zanesljivosti pošte, da dosežemo namen dopisov. Stroški dopisovanja so znatno breme za glavno blagajno kot tudi za upravo *Sokolskega Vestnika*, ki se bori za točnost dostave včasih z nezmogljivimi stroški.

Poklon na Tyrševem grobu; dr. Miloš Vauhnik in praporščak Savo Barač (l. 1982)

Sokolski vestnik je postal pomembno in nepogrešljivo glasilo jugoslovanskega sokolstva. Uvrstil se je med vodilne publikacije jugoslovanske emigracije. Ko so tako imenovani zavezniki opustili podporo voditelju borbe za demokratsko in neodvisno Jugoslavijo Draži Mihajloviću in v Jalti prepustili slovanske dežele mednarodnemu komunizmu, je bila hkrati odločena usoda demokratsko usmerjenih borcev za svobodno in demokratsko Jugoslavijo s tem, da so morali zapustiti domovino, ko jo je zaslužnil mednarodni komunizem. Takrat smo doživeli, da so komunisti razpustili in prepovedali sokolstvo, že tretjič, ko so ga prvič in drugič pred njimi razpustili okupatorji, fašisti in nacisti. Komunisti so jim pri tem sledili kot tretji nasprotniki svobode in sokolske ideje.

Hkrati z zletom na Dunaju je *Primorski dnevnik*, od uradnih virov v Ljubljani vzdrževano glasilo, objavil proslavo stoletnice *Tržaškega sokola*. *Primorski dnevnik* ne omenja, da so v Ljubljani že leta 1945, ob nastopu komunistične vlade, razpustili *Sokol* z enim prvih državnih aktov komunistične vlade. *Primorski dnevnik* je prešel prek tega žalostnega dejstva s preprosto objavo, da so stoletnico *Tržaškega sokola* proslavila in organizirala tržaška športna društva in telesnovzgojne organizacije,

ki so "prevzele dediščino, ki so jim jo zapustili *sokoli*". Pri proslavi stoletnice *Sokola* torej ni bilo *sokolov*, dasi še živijo. Tem *sokolom* bratsko čestita *predstavništvo Jugoslovanskega sokola v svobodnem svetu*.

Ivanka se spominja, kako je bilo na Primorskem, tistem delu naše zemlje, ki so si jo Italijani "prislužili" z izdajalsko pomočjo antanti proti svoji tedanji zaveznici Avstriji. Omenil sem že, da je leta 1909 Ivanka nastopila v Šempetru pri Gorici na sokolskem zletišču. *Sokoli* so korakali skozi mesto in šele zunaj mesta Gorice jim je bilo dovoljeno razviti slovensko zastavo. Načelnik je bil Bruno Ravnik, drugi voditelji pa so bili brata Bašin, družina Kozman in Anuška Čigojeva.

Ko so se po prvi svetovni vojni Sketovi vrnili v Gorico med ruševine sokolske telovadnice, so takoj spet začeli vaditi na dvorišču *Slovenske ljudske posojilnice*. Med njimi so bile štiri sestre Gorjanove, dve sestri Primožičevi, Souganove, Mozetičeve, Lukežičeve in še mnogo drugih. Vaditelj Fon jih je vodil v Komen nad Vipavsko dolino na sokolski nastop dobro pripravljene. Tradicionalni kroj za članice je bil: modro krilo, bela bluza in rdeča ruta. Italijanski okupatorji jih niso mogli trpeti v slovenskih narodnih barvah in karabinjerji so jim trgali rdeče rute z glave. Dekleta so nadomestile rdeče rute z belimi in nastopile na visoki kraški planoti na Komnu ponosno kot hrabre sokolice.

Načelnik Nikola Daškevič je napisal *Priročnik za sokolske naprednjake*, ki ga je založilo *Predstavništvo JSvSS*. Ta priročnik je silno pomembno delo. Tudi v tej knjigi čestitam Nikoli Daškeviču za sestavo tega priročnika, ki bo edinstvena opora članstvu in voditeljem pri sokolski telovadbi. *Sokolska društva in bratstva* so si nabavila *Priročnik* in uvedla telovadbo prostih vaj za otroke, mladino in članstvo. Lahke vaje more voditi vsak član ali članica, četudi ni izkušen vaditelj. Ob tej priložnosti, ko imamo na izbiri vsake vrste vaje v "Priročniku", ne bo problem, da pričnemo vsaj z najenostavnejšo telovadbo.

Po *V. jubilejnem sokolskem zletu* 5. julija 1982 na Dunaju se je vršila seja *Zveze slovanskega sokolstva*, v kateri so doslej včlanjeni *Ustředí Československého Sokolstva v zahraničí* in *Jugoslovanski Sokol v svobodnem svetu*. Za Jugoslovane smo prisostvovali odborniki Ivanka Bevc, Ivo Mavko in jaz ter še trije člani *Jugoslovanskega Sokolskega bratstva* na Dunaju. Predsedoval je starosta Jan Waldauf. Na začetku seje nas je pozval, naj se ne govori v tujem jeziku in naj vsakdo govori v svojem materinem jeziku. Za odsotnega namestnika tajnika Franca Vadnala in blagajnika Dragana Adamovića sem prebral in tolmačil njuni poročili. Na predlog staroste Waldaufa je bilo sklenjeno, da naj se članarina obeh članov *Zveze* zviša vsakemu na sto dolarjev na leto. Na mojo pobudo je starosta Waldauf spisal seznam vseh češkoslovaških društev v svobodnem svetu z obljubo, da bodo ta društva sprejemala v svoje telovadnice jugoslovanske Sokole, kjer ti ne bi imeli svojih telovadnic.

Bežek se enkrat ni zadosti hitro zleknil v blato, zato je stražar skočil nanj in ga potlačil v lužo. Zaradi tega je imel Bežek trajno poškodbo hrbtenice. Čez več let je bilo Bežku dovoljeno celo obiskati hčerko v Italiji, kjer je imel možnost prebrati mojo knjižico *Na braniku za sokolske ideale* in od koder mi je lahko pisal: poslal mi je zgodbo, kako se mu je odkril slepi potnik, ki so ga taborski komunisti iztihatapili iz Jugoslavije na Češko in od tam v Rusijo. Toda ko sem ga leta 1963 povabil, naj se bi sestala pri njegovi hčerki v Italiji, so ga komunisti, ki seveda berejo vso pošto, poklicali na zaslišanje in mu rekli, da naj se ob času, ko se nevarni agitatorji kretajo okrog jugoslovanskih mej, zaveda, da mu komunisti dajejo pokojnino in da mu jo lahko tudi vzamejo. Bežek tako ni prišel v Italijo in se nisva nikoli več videla.

Kot sem že omenil, se je ing. Jože Rustja lahko vrnil v Italijo po prestanem zaporu. Gotovo mu je to uspelo le zaradi intervencije italijanske vlade. Preden je umrl, je izrazil željo, naj bi jaz odgovoril na klevete v komunistični obtožnici.

Ing. Lado Kham je bil ravno tako obsojen na več let ječe. Med drugim mu je javni tožilec očital, da še po vseh poskusih pranja možganov ni našel tople besede za tako imenovano narodno osvobodilno gibanje. Ta obtožba

Lado Kham

tudi razodeva, s kakšno čudno miselnostjo so bili prežeti komunistični igralci v tem procesu in nasploh. Kako bi mogel kdorkoli, najmanj pa še žrtev, ki so ji komunisti stregli po življenju, vrgli v ječo, kruto ravnali z njo in njegovo družino, imeti dobro, celo toplo besedo za gibanje, ki pomeni zanikanje vseh človekovih pravic, zatiranje svobode in nasilje nad duhom in telesom, je zdravemu razumu nepojmljivo! Ing. Kham je nekoč bil zdrav športnik, turist, alpinist in plavalec, toda kot posledica grozot, ki jih je doživel v komunistični ječi, je zbolel za astmo in ga je zadela starostna nepokretnost veliko prej, kot bi bilo to v normalnih razmerah pričakovati. V svojem zadnjem

pismu 21. aprila 1978 mi je pisal o tem, kako se je odločil, da bo v teh letih, ki so mu še preostala, imel vsak njegov dan pomen, o svoji družini in kako so njegove hčerke kljub oviram, ki jim je zaradi njegovih političnih nazorov delal režim, premostile težave in se strokovno uveljavile, in o sreči, ki jo uživa v družinskem krogu. Pisal je še o Slovencih, njih pretekli zgodovini in kako se ravnajo dandanes oziroma, kot se je izrazil, »kako se sami sebe uničujejo«. Bilo je jasno, da mu ni bilo več mar, ali cenzura bere njegova pisma ali ne, in da je ostal svoboden človek, ječa ga ni ustrahovala.

Imensko-stvarno kazalo

- Adlešič, dr. Jure 51, 64
Aleksander I, kralj 61, 62, 63, 64, 83, 119,
127, 185, 189, 211, 213, 275,
Amnesty International 106
Andrej (Prezelj) 161, 271
Antosiewicz, Edvard, Edi – Ante 120, 135,
138, 141, 142, 181, 240, 278, 290, 291, 297
Apih, Milan 92, 105(op. 48), 106
Aschner, dr. Berta 164, 165, 170
- Bajič, dr. Stojan (Walter Gerstenmeyer) 181**
(op. 120), 236, 237, 291
Barać, Savo 247 (op. 172), 248, 250, 251, 258,
263
Basaj, dr. Jože 146 (op. 82), 148, 149, 151,
152, 153
Benedik, dr. Valentin (Skalar) 161, 246 (op.
166), 248
Beneš, Eduard 71, 253, 277, 278
Bethell, Nicholas 153, (op. 92)
Bevc, Rodbina 11, 12
Bevc, Albin 12, 13, 60 (slika)
Bevc, Breda, por. Georgev197, 217, 220, 222,
223, 229, 230 (slika)
Bevc, dr.Vlado (Vladislav) 12, 81, 197, 206
(op. 141), 210, 211, , 217, 218, 219, 220,
221, 222, 223, , 226, 227, 228, 229 (slika),
230 (slika), 268 (op. 180)
Bevc, ime 11, 125
Bevc, ing. Ladislav 53 (slika), 112 (slika), 230
(slika), 243 (slika)
Bevc, Ivanka 15, 65 (slika), 66, 67 (slika),
68, 109, 116, 117, 131, 138, 141, 142, 144,
145, 162 (slika), 169, 170,183, 185, 186,
188, 189, 192, 200, 212, 213,214, 215, 216,
217, 218, 221, 223,114, 225, 226, 227, 228
(slika), 230, 232, 247, 260, 261 (slika),
262, 264
Bevc, Pepa – Josephine, por. Mufich 12, 200
(slika)
Bežek, Etbín 6, 82 (slika), 88, 92, 138, 140,
162, 255, 271 (slika), 272, 279, 280, 291,
299, 300
Bitenc, Mirko 8, 152 (op. 90), 175, 176
Blaško, dr. Vinko 6, 123, 124, 1333
Borštnik, Božo 294
Borštnik, dr. Vladimir 181, 192, 197
Borštnik, Pavle 279, 280, 281, 291, 292
- Brajnik, Edo 124 (op. 58), 235, 236
Brecelj 33, 43, 45
- Canestri Trotti, Tatjana 161, 162, 170, 271
Capuder, Peter 245
Carrigher 165, 169, 172
Čebine 102, 103, 104
Cepuder, dr. Josip 99
Churchill 69, 153
Ciril Metodova družba 5, 20, 165 (op. 107),
248 (op. 171), 269
- Dachau 7, 50, 65(op. 18), 117, 120, 130, 131,
134, 135 (op. 69), 141, 142, 143 (op. 79),
144, 166, 177, 178 (op. 119), 269, 278, 284
(op. 196), 286, 297, 298
Debeljak, dr. Tine 149, 157 (op. 99), 158
Dèdek, ing. Josip 68, 69, 211
Delcott, Hermína, por. Pavlovič 15, 212, 213,
215
Delcott, Hugo 5, 212, 213, 215
Della Santa, Majda, Pino 197, 198
Demokratska stranka 135, 144, 152(op. 91),
168, 171 (op. 111), 177, 178, 181 (op. 122),
182, 216(op. 150), 222, 236, 237, 239, 240,
241(op. 162), 242(op. 164), 243, 248, 270,
283, 298
Dimnik, ing. Stanko 5, 6, 7, 19 (slika), 20,
77, 117, 139, 140 (slika), 148, 186, 197, 216,
255, 272, 273(op. 185), 283, 292, 295 (op.
227), 299
Dolinar, Lojze 60, 61, 62, 63, 64
Domazetič, dr. Kosta 139 (op. 76)
Domobranci 65 (op. 19), 132, 140, 144, 147,
149, 152 (op. 91), 154, 163,(op. 103), 176,
217, 269, 271, 274, 275, 280, 281, 285 (op.
197), 286, 289, 290, 291, 293, 294, 296,
297
Domovina 123, 186(op. 122), 242
Dopolavoro 78, 118 (op. 51), 128, 269
Drček, Ivan 152 (op. 91), 216, 247, 256, 257,
259
Drnovšek, dr. Bogdan 136, 181 (op. 121),
185, 229, 240, 241, 243 (slika), 246, 283
Dulles, John Foster 203, 205
- Edinost, ljotičevsko društvo 92(op. 38), 105
Emmer, Fanouš 235

- Ferlinc, ing. Bogdan 135, 177 (op. 117), 279, 280, 281, 289, 290
 Flegar, Stane 78 (op. 32) 80, 81
 Foerster, ing. 51, 78
 Foerster, Jaroslav 49
 Fotić, Konstantin 202
 Frölich, Oto 280, 281, 293
 Fügner, Jindrich 70
 Fuks, dr. Riko 51, 89, 90
- G**
 Gangl, Engelbert 84 85, 86, 89, 111, 112, 120, 277, 296 (op. 278)
 George, Breda, roj. Bevc 230 (slika)
 George, dr. Richard 230 (slika)
 Gestapo 6, 7, 112, 115, 116, 117, 118, 134 (op. 68), 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 148, 163 (op. 103), 170, 185, 189, 216 (op. 151) 223, 236, 269, 271, 273, 278, 283 (op. 195), 286, 289 (op. 209), 293, 297, 298
 Glas Amerike 97, 252, 253
 Glas Slovenaca, Hrvata i Srba 234
 Glušič, Andrej 9, 117, 134 (op. 68), 135, 139 (op. 76), 141, 152, (op. 91), 170 (op. 110), 197 (op. 133), 200, 216 (op. 149, 150), 222, 223, 229, 269, 270, 291, 292
 Godsil, Ed 210
 Golob, ing. Božidar 163 (op. 104)
 Gorenc, rodbina 11, 48, 186, 197, 219
 Gorjanc, Tone 64, 82 (slika)
 Gradišče ob Soči 21, 22, 23, 45
 Grčarice 7, 120, 123 (op. 57), 129, 133, 268, 269, 270, 271, 278, 279
 Grum, Janez 216 (op. 149)
 Gruziatin 30, 31, 32
 Gustinčič, Dragutin 83, 186, 187, 189, 276
- H**
 Hacin, dr. Lovro 65 (op. 20), 129 (op. 62), 131 (op. 65), 144, 288
 Hajnšek, Odilo 151 (op. 89), 152, 155, 157
 Hassler, ing. Jakob 21, 22, 45
 Hedges, Sam 210
 Hinterlechner, Karl 48
 Hitler, Adolf 68, 69 (op. 27), 98 (op. 42), 111, 112, 113, 121, 125, 133, 164, 165, 172, 265, 274, 277, 278, 281, 285, 296, 298
 Hunter, Beatrice alias Duval 190, 191, 231, 232, 233
- Hřebik, dr. Antonin 250, 252
 Hribar, Ivan 16, 17, 62, 63, 83, 275
 Hribar, Sopomenka 106
 Hrovat, ing. 78, 199, 215
 Hubad, dr. 149
- I**
 IRO – International Refugee Organization 168, 191, 203 (op. 137), 248 (op. 171)
 Ivankini Plesalci 230
- J**
 Jalta 153, 154 (op. 95), 156, 263, 297
 Janež, dr. Janez 154 (op. 96)
 Javornik, Mirko 167 (op. 108), 168
 Jazbec, Janko 171 (op. 111), 244 (op. 165), 245, 256
 Jelenc, dr. Celestin 136 (op. 72), 152, 155, 237, 241 (op. 162)
 Jelenič 190, 231, 232
 JNS – Jugoslovanska nacionalna stranka 8, 46 (op. 9), 50 (op. 11), 52 (op. 12), 58 (op. 17), 74 (op. 28), 79 (op. 33), 84, 135 (op. 69), 136 (op. 71), 166 (op. 103), 171 (op. 111), 177 (op. 118), 178 (op. 119), 180, 181 (op. 120), 121), 182, 184, 235, 236, 237, 238, 239, 283, 288, 289, 290, 291, 294
 JNS – SLS dogovor 238
 JRZ – Jugoslovenska radikalna zajednica 102
 Jugoslovanski odbor 171 (op. 111), 238
 Jugoslovanska ljudska armada 188, 210 (op. 147), 215, 225, 226
 Jugoslovanska vojska v domovini – JVVd 130, 132, 133, 134 (op. 68), 135, 138, 141, 147, 196 (op. 132), 246 (op. 166)
 Jutro 58 (op. 17), 81 92, 136 (op. 71), 148, 181 (op. 121), 290
 Juvan, ing. Ciril 18 49
- K**
 Kajzelj, starosta 72
 Kalan, dr. Ernest 279, 280, 281, 286 288, 289, 290 (op. 212), 291
 Kalifornijska univerza v Berkeleyu 9, 206, 208, 210, 225, 227, 230
 Kardelj, Edward 5, 102, 104, 125, 234, 255, 276, 287 (op. 200)
 Kazinav 128, 130, 149
 Keightley, Charles 153, 154
 Kermavner, Ivo 138, 139, 140, 146
 Kerner, Joseph 206 (op. 140)

- Kham, ing. Lado 217, 279, 292(op. 216), 300
Kidrič, Boris 100,
Kidrič, Zdenka 102(op. 46), 129, 270
Klemenčič 95(op. 39), 122
Klic Triglava 204, 240
Klikič, Gjuro 26, 27, 28, 29, 32
KNOJ 216(op. 151)**
Kobal, dr. Andrej 66
Kočevski proces 121, 123, 129, 143
Kolar, Franc 88
Kolterer, dr. Franc 148(op. 84), 181, 191, 205
Komotar, dr. Anton 163(op. 103), 248, 250
Koncentracijsko taborišče 66, 92, 115, 117,
131, 141, 142, 143(op. 79), 156, 218, 223,
260, 272, 280, 296, 297, 298, 299(op. 233)
Koprivica, Danilo 271
Korošec, dr. Anton 84, 90, 100, 235
Köstl, dr. 74 (op. 28), 283, 284
Kovač, Ivan 97
Koželj, Venče 50, 219
Kraigher, Vito 83, 154(op. 93)
Krajger, Franko, Albinca, Jelka 82 (slika),
95, 216
Kralj, Dimitrije 248, 258, 259, 262
Kramberger, Katarina 65
Kramer, dr. Albert 58 (opomba 17), 135, 148,
177, 236, 237, 269, 298
Krašovec, Alojzij 188
Krek, dr. Miha 9, 168(op. 109), 171, 176, 191,
202, 203, 204, 205, 209, 211, 212, 240,
272, 275
Krener, Franc 32, 170, 269, 274, 292
Krfaska deklaracija 171(op. 113)
Kulturbund 111, 115, 116, 117
- Lajovic, Dušan 170, 200, 286
Lakonić, Spasoje 250
Lausche, Frank 266
Lederhas, Rajko 279, 290, 291
Lemež, dr. Milan 82, 152, 275
Lenarčič, ing. Milan 142, 165, 166, 178, 181,
185, 197, 198, 199, 200, 289(op. 209)
Lenčka 213
Lewis, Woody 210
Liberalci 5, 8, 12, 14, 46(op. 9), 51, 52(op.
12), 58(op. 17), 122(op. 56), 132, 135, 168,
177(op. 115), 177, 178, 203, 235
- Lienz 8, 150, 151, 152, 153, 155, 157, 158, 159,
160, 198
Ljotičevsko društvo Edinost 92, 105
Londonsko odbor 203, 204
Lozej 76, 80, 81
Lubej, Franjo 76 (op. 29) , 80, 81 (op. 34), 84,
85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95,
96(op. 40) , 97, 99, 103, 105, 109, 121, 125,
128(op. 60), 134, 233, 234, 235, 272, 275
- M**
Maček, dr. Vlatko 9, 203, 205
Mačkovšek, ing. Janko 120, 135, 116(op.
107), 177, 178, 268, 269(slika), 298
Macmillan, Harold 154, 298
Mačus, dr. Franjo 151(op. 87), 171(op. 111),
240, 241(slika), 245, 256, 270
Mahovič, Vladimir 98, 100
Mala dvorana na Taboru 82, 146
Malej, Tone 77 (opomba 31)
Maloželezniška družba 51, 58, 59
Marcikić, ing. Novak, Lote, Savo 189(op.
129, slika), 191, 192, 193, 195, 226, 227,
248
Marija, kraljica 62, 196
Marinčič, Rudi 120, 133, 268(slika)
Martinjak, ing. 289
Marušič, dr. Drago 52
Masaryk, dr. Tomas Garrigue 71, 102, 171,
172, 177
Matjažev Glas 200
Mauthausen 260, 296
Mavko, Ivo 248, 250, 251, 253, 260, 262, 264
Mazi, Josip 49
McCall, Don 210
Medič, Franjo 73, 77
Mednarodna begunska organizacija – IRO
135(op. 69), 143(op. 80, 81), 193, 196, 197,
203(op. 137), 248(op. 171)
Mednarodni Rdeči križ 221
Mencinger, ing. 50
Merčun, Janez 224(op. 156)
Meštrovič, Ivan 59, 60, 202, 259
Mihajlovič, Draža 6, 7, 132, 133, 134(op. 68),
135, 140, 142, 144, 142, 144, 145, 152, 163
(op. 102, 103) 175, 196, 247 (op. 167, 168),
248(op. 170, 171), 263, 280, 284 (op. 196),
285, 288, 289, 290, 292(op. 217), 294, 295
(op. 227), 297

- Mihalič, dr. Boris, Vida 163(op. 102), 165 (op. 106), 181, 197, 229
- Miheljak, Vlado 105(op. 48)
- Miklič Metropol, Hotel 115, 116
- Mis, dr. Franta 65 (op. 18), 131
- Mlada Jugoslavija 178
- Mladina* 92 (op. 38), 105(op. 48), 106
- Mokar 215, 219
- Možina, Anton, Marija 11
- Muelheisen 114
- Mueller, Emil 18
- Mufich, Rodbina 13, 169, 190, 198, 200 (slika), 229
- Mufich, Josipina—Pepa 12, 169, 190, 169, 190, 197, 200(slika)
- Mufich, WarrenLadislav 198, 200 (slika), 204, 207
- Murnik, Viktor 72, 73, 76
- Muskie, Edmund 266
- Mussolini, Benito 69(op. 26), 122(op. 55), 125, 163, 165, 192, 276, 278, 296
- Nagode, Dr. Črtomir 216(op. 148), 220 (op. 153)
- Napa Register 208
- Naprej zastava slave 123
- Narodna izjava 135, 136(op. 73), 137, 187 (op. 126)
- Narodna legija 133, 140, 144, 282, 283, 285, 286, 287, 296
- Narodna vlada SHS v Ljubljani 47
- narodni heroj 124(op. 58), 128, 234, 235, 236
- Narodni odbor 9, 135, 138, 143, 144, 136, 137, 146, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 168, 175, 176, 202, 204, 211, 237, 240, 241, 273, 287, 296
- National Committee for Free Europe 202 (op. 136)
- Natlačen, dr. Marko 63, 89, 213, 214
- Nedić, Milan 112
- Nikolić, Jovan P. 247, 248, 249, 250, 252, 258
- Novak, Ciril, Slavica 213
- Novak, dr. Bogdan 213
- Novak, Karel 196(op. 132), 271(op. 184), 285, 292
- Novak, Slavko 213
- Novaković 59
- Odbor za spomenik Aleksandra I 57(op. 16), 62, 83, 119, 127, 185, 189, 275
- Odbor za spomenik Petra I 53, 56, 57(op. 16), 59, 60(slika), 61, 62, 83, 119
- OJNS – Omladina JNS 136, 178, 236, 237, 283
- Omahen, dr. Gustav, Pepca, Nikica 181, 192, 193, 240
- Opeka, dr. Miha 14 (op. 2)
- Orel, ing. Karel 49
- Orel, Orli 64, 74(op. 28), 75, 86
- ORJUNA – Organizacija jug. nacionalistov 283, 294(op. 223)
- Oro, folklorna skupina 251, 252
- Orožen, dr. Janko 181
- Orožen, dr. Fran 273, 290(op. 213)
- OSS – Office of Strategic Services 160(op. 100)
- Osvobodilna fronta 6, 7, 65(op. 19), 100, 101(op. 43), 103, 105, 121(op. 52), 126, 127, 128, 133, 177(op. 117), 187(op. 126), 196, 234, 237, 275-278, 280--289, 291, 292(op. 217), 293-296, 299
- OZNA 97, 139(op. 75), 215, 216, 217
- Parlament demokratičnih Slovencev 144
- Partizan 103, 134(op. 67), 253
- Pavle, knez 63, 84, 112, 113
- Pavlovič, dr. Marin, Hermina, Majda 15, 210, 212, 213, 214, 215
- Perhauz, družina 15, 159
- Perhinek, Rudi, Vida 248(op. 170), 258
- Pestotnik, dr. Pavel 46 (op. 9), 73, 75, 76, 99, 109, 150, 151, 190, 191, 192, 197, 231, 232, 233, 239, 255, 268(op. 182)
- Peter I, kralj 53
- Peter II 63, 113, 168, 172(op. 114), 203
- Petrov, ing. 68
- Piatidny, Piaty 35, 42
- Pipan, Alfonz 240
- Pipenbaher, dr. 82 (slika), 86, 90, 91, 93, 103
- Pirc, ing. Ciril 128
- Pirc, Stane, Milena 79, 108, 144, 279, 280, 281, 291
- Pirkmajer, dr. Otmar 135 (op. 69), 141, 142, 143, 151, 237, 283, 289, 298
- Pirnat, Niko 125, 127, 129

- Pivko, dr. Ljudevit 91 (op. 37), 197 (op. 134)
Plečnik, Josip 60, 61, 62, 215
Plemelj, Josip 131
Pogačnik, dr. Edvard 181
Pogačnik, vitez Josip 46
Poharc 88, 89, 139(op. 76)
Polak, Ivan 235
Polič, Zoran 65(op. 19), 80, 92(op. 38),
93-96, 101 (op. 43), 102(op. 46), 103-107,
121-128, 187, 189, 234
Polivka, dr. Jaroslav 208, 209
Porenta, ing. Josip 68, 157, 158
Porenta, Janez 80, 81, 93, 95, 128
Povhe, Alojz 248, 250, 258
Praprotnik, Avgust 235
Prekoršek, Tugomer 181, 240
Prezelj (Andrej) 161, 175, 271 (op. 184)
Price, Harold 210, 225
Primorski dnevnik 263
Proglas Slovenskemu narodu 147
Prohaska, Jan 88
Protić 222
Puc, Boris 175 (op. 112)
Puc, dr. Dinko 50 (op. 11), 51, 99, 102, 175
Pucelj, Ivan 135, 178(op. 113)
Pučnik, dr. Jože 279, 280, 281, 290
Pustišek, dr. Ivko 234
- Radio Svobodna Evropa** 252
Radogoj 17
Ranković, Aleksandar 222, 223, 224 (op.
157)
Rape 50
Rauschning, Hermann 98(op. 42), 111
Ravnihar, dr. 46
Ravnik, Bruno 264
Rdeči križ 122, 131, 169, 193, 198, 221(op.
154)
Reč Slovenaca, Hrvata I Srba 44
Remec, Bogomil 146, 149, 150, 157(op. 98),
158, 159, 160, 161, 162, 163
Remec, ing. V. 47
Repič, Viktor 96 (op. 41)
Reukema, dr. Lester 210 (op. 146)
Rhine, J. B. 211
Ribar, dr. 21
Ribičič, Mitja 96, 97, 222 224
- Ribnikar, dr. Bojan 181 (op. 122), 185, 225,
239, 240, 241 (slika), 243 (slika)
Riccionski sporazum 177-185
Roosevelt, Franklin Delano 153, 228
Rösener, Erwin 129(op. 62), 130, 131(op. 65),
144, 149, 239
Rožman, dr. Gregorij 132(op. 66), 136, 146,
157, 158, 161, 168, 275
Rueh, ing. Franc 130, 138
Rupnik, Leon 129 (op. 62), 130 (op. 63), 131
(op. 65), 132, 142, 144, 146, 149, 239, 269,
274
Rus, ing. Jože 136 (op. 70), 237 (op. 166), 286
Rus, Jože Andrej 86, 87-92, 94-99, 121, 128,
133, 134-233, 234, 235, 275
Rustja, ing. Josip 277, 280, 294, 295, 300
- Saks, ing. Mirko, Slava 133, 216
Samec, Milan 266
Sancin, ing. Boris 181 (op. 123), 185, 239,
294
Slanc, Rado 179 181
Schneider, Angela 169, 204, 207, 208
Scudder, Hubert 228, 229
Senigallia 189, 174, 176, 191, 192, 194
Serbec, Dušan 47
Sfiligoj, dr. Avgust 182, 277
Sherman, Dolly (Josephine) 207
Siemens 49, 51, 59
Silian 157, 158, 160, 212
Sirc, Franjo 216
Sirc, Ljubo 216, 220 (op. 153)
Skalar (dr. Benedik) 161
Skarja, Edit, por. Dimnik 272
Sket Boris 65 (opomba 19), 80, 82 (slika)
Sket, dr. Ivan 65, 66
Sket, dr. Stanko 65 (op. 20), 117, 131, 132
Sket, Ivanka 65, 66
Sket, Janko 65, 66, 109, 220, 255
Sketovi 65, 264
Skupščina na Taboru 202
Slapar, Anica, por. Kandare 223, 224
Slapar, Franci 161, 175, 176, 230 (slika)
Slapar, Milena, roj. Sket 65, 109, 174, 175,
230 (slika)
Slapar, Peter 174, 223, 224
Slovenec 100, 148

- Slovenska demokratska stranka 79 (op. 33),
135, 177, 178, 181, 236, 240, 241 (op. 162),
242
- Slovenska legija 133, 138, 146, 282
- Slovenska ljudska stranka 74 (op. 28), 135,
136, 238, 241 (op. 162), 150 (op. 86), 184,
203, 238, 239
- Slovenska narodna vojska 147
- Slovenska Pravda 240, 241
- Slovenski Narod 44
- Slovenski narodni odbor 136, 137, 146, 147,
149, 151, 154, 155, 168, 176, 202, 203, 209,
204, 211, 237, 238, 240, 241, 273, 287, 296
- Slovenski parlament 239
- Slovenski poročevalec 124
- Slovenski tehnik na Dunaju 19 (slika)
- Smersu, Rudolf 74 (op. 28)
- Smith Pritchard, Ruth 210
- Smrtnik 76
- SNB češka politična policija 254
- Socialni demokrati 135
- Socialno demokratska stranka 36, 237, 241
(op. 162), 246
- Sokoli v svobodnem svetu 104, 134
- Sokoli 64, 72-76, 86-90, 101-104, 108, 124,
127, 234, 245, 250-254, 264, 278, 296, 299
- Sokolska ideja, misel 70, 72, 134
- Sokolska legija 120-127 132, 133-138, 141-
146, 152 (op. 91), 163, 196, 244 (op. 165),
271, 274, 277, 293, 295, 297
- Sokolski Vestnik (Milwaukee) 81, 152 (op.
91), 196 (op. 132), 234, 247 (op. 167, 169),
248 (op. 171), 253, 254 (op. 173), 257, 259,
260 (op. 177), 262, 263, 265 (op. 179), 268
(op. 182)
- Sokolski vestnik (v Jugoslaviji) 103 (op. 47)
- Sokolski vojni svet 120-127, 132, 133,
134, 136, 138, 142, 145, 196, 278, 296
- Sokolski zlet na Dunaju 260
- Sokolski zlet v Chicagu 256
- Sokolski zlet v Zurichu 248, 261
- Sovjetska zveza 121, 154, 277, 282 (op. 194),
287 (op. 201)
- Stalin, Josif Visarionovič Džugašvili 69,
102 (op. 45), 104, 125, 148, 153, 186, 190,
224, 235, 272, 277, 278, 281 (op. 191), 294,
296, 297, 299 (op. 233)
- Stanton, Mark 231
- Stare, Miloš 211 (slika), 212, 241 (slika)
- Steklasa, Ivan 11
- Stevanović, dr. Dragomir 258
- Stevlić, Jovica, Stevan 257-258
- Stohod 37
- Stockmon, Leatha 210
- Straža 11
- Stražarji 202
- Streblov, A. G. 209
- Strnišče pri Ptuju, koncentracijsko
taborišče 92
- Svetlič, Dušan, Milena 247 (op. 169), 248,
250 (slika), 252, 253, 257, 258, 262
- Svirčič, Branko 261 (op. 178)
- Svobodna beseda 79 (op. 33)
- Svobodna Evropa 168 (op. 109), 171 (op.
113), 201, 202 (op. 136), 204-209, 252
- Šest, Jože, Fani, Oskar 131
- Šetinc, Franc 235
- Šetinc, Mile 105 (op. 48), 106, 107
- Škarja, ing. Ivan 49
- Šmajd, dr. Albin 150 (op. 86)
- Španek, Jiří 246
- Št. Jernej na Dolenjskem 67, 187, 188, 213
- Št. Lenart v Slovenskih goricah 65 (op. 19),
67, 68, 92, 189
- Štukelj, Leon 133
- Šturm, Fedja 186, 187
- Šuflaj 16
- Šumak 89
- Švabič, major Mihajlo 46
- Tabor 63, 78, 81, 93 46 (op. 9), 64, 68, 72, 74
(op. 29), 77 (op. 30), 78-110, 118, 121, 122,
128, 134 (op. 67), 146, 202, 245, 261, 268,
269, 271-275, 281
- Tavčar, Ante 188
- Tavčar, dr. Ivan 14, 46, 50, 51, 72, 79, 177,
236, 290
- Tavčar, Franja 14, 16, 192, 269
- Tavčar, ing. Franek 197
- Tavčar-Svetina 78, 79
- Taylor, Archer, Hasseltine 208
- Tehniška srednja šola 129, 273
- Tehniška visoka šola na Dunaju 11, 15, 16,
17 (slika), 44, 165, 175, 196, 272

- Tehniška visoka šola v Ljubljani 14, 48, 49, 50, 189, 226
- Tepina, ing. Marjan 62, 83, 275
- Tito, Josip Broz 69, 97, 101(op. 43), 106, 121 (op. 54), 148, 154 (op. 95), 156 (op. 97), 172 (op. 114), 176, 186, 187, 188, 203, 205, 221, 224 (op. 157), 250, 297, 299 (op. 233)
- Titov režim 156 (op. 97), 197 (op. 133), 203, 221, 222
- Todorovič, Krsto 252, 260
- Tolstoj, Nikolaj 154 (op. 94), 297
- Trento, Pavla Di 165, 171
- Truman, Harry S. 228, 272
- Turk, Rajko 51, 52 78
- Tyrš, dr. Miroslav 70, 71, 73, 78, 102, 248 (op. 171), 260, 261, 263, 265, 297
- Tyršev dom 67, 71
- Uhliřova, Jarmila** 252
- Univerza v Ljubljani 48, 49, 63, 92, 210
- UNRRA 193 (op. 130)
- Upava ljudske imovine 185, 214
- Urbanc, dr. Peter 223, 224, 229, 240, 242, 258
- Urbas, Miroslav 80, 128, 142, 151, 152, 155, 157, 181, 197, 289 (op. 209)
- Uršič, dr. Andrej 136 (op. 71), 157, 181, 236, 237, 239, 294 (op. 221)
- Vadnal, France** 247 (op. 168), 248, 249 (slika), 250, 252 (slika), 258, 260, 262, 264, 265
- Vatikan 132, 136
- Vauhnik, dr. Miloš 181, 248 (op. 171), 249 (slika), 250, 258, 260, 263 (slika)
- Veber, France 85
- Veliki župan 56
- Vetrinj 151-155, 298
- Vidmar, dr. Milan 48, 51, 276
- Vidmar, Stane 91, 92, 93, 94, 276
- Vizjak, Milko 274
- Vladimir Volynsky 29, 39
- Vlasov 153, 192, 213
- Von Uhlit, George 211
- Von Vorbeck 24
- VOS – Varnostna obveščevalna služba 124 (op. 58)
- Vošnar, Pavle 120, 122, 133, 196
- Vošnjak, dr. Bogomil 9, 171(op. 113), 172, 173, 177, 181, 197, 201, 202, 203, 204, 205, 206(op. 141), 207, 209, 221, 222(op. 155), 227, 228, 229(slika), 240, 243(slika)
- Vrečar, Franc 76, 80, 81, 82"(slika), 95
- Vrhovec, Ivanka, por. Sket 82 (slika)
- Vrhovec, Josip 266
- Vrhunec, dr. Vinko 185, 189, 276
- Vrtikapa, Trifko 251, 252, 253
- Vsesokolski zlet v Pragi 85, 86 (slika)-89, 234, 253,
- Vurnik, ing. Ivan 19, 49, 77, 144, 228
- Weber** 39, 40
- Wilson, Woodrow 47, 66, 172
- Yarow** 203
- Zajec, dr. Marjan** 74 (op. 28), 138, 148, 149, 152, 155, 170, 181, 185, 202, 237, 240, 283, 288, 290, 291
- Zalar, Charles 156 (op. 97)
- Združena Slovenija 82, 137, 178
- Združenje rezervnih oficirjev 52-59, 112, 118
- Zlata diploma 165
- Zorc, dr. Vinko 181, 187, 240, 245
- Zorc, Rudolf 279, 281, 294
- Zorman, Peter 216
- Zupan, dr. 167, 168
- Zupančič, Rihard 48
- Žebot, dr. Ciril** 204, 266
- Žerjav, dr. Gregor 177, 236
- Ziherl, Boris 98
- Žitnik, Janez 133, 167, 170, 270 (slika), 271, 274
- Žitnik, Rudolf 79 (op. 33), 142, 149, 150, 170, 181, 185, 202, 205, 240, 241 (slika), 245, 248, 256, 269(slika), 270, 271, 283, 289 (op. 209), 290, 291

Sokolske organizacije

Ameriška Obec Sokolska 246, 257, 258
 Ameriški Sokol 256
 Češka Obce Sokolska 80
 Češki Sokoli z Dunaja 87
 Češkoslovaška Obca Sokolska 80, 118
 Češkoslovaška Sokolska župa Viden 261, 262
 Češkoslovaška sokolska zveza 67
 Češkoslovaški Sokol na Dunaju 260
 Češkoslovaško sokolstvo v zamejstvu 262
 Češkoslovaško Sokolstvo 260
 Československeho Sokolstva Ustredi 252, 257, 260 (op. 176), 264, 265
 Československi Sokol 252
 JSvSS – Jugoslovanski Sokol v svobodnem svetu 246, 247(op. 167, 168), 248 (op. 171), 249 (slika), 252, 259, 264
 Jugoslovanska zahodnoevropska župa 262,
 Jugoslovanski Sokol v Ameriki 247
 Jugoslovanski Sokol 104
 Jugoslovansko sokolsko bratstvo na Dunaju 260, 261, 262, 264
 Odbor za obnovo Sokola 244, 245
 Predstavnštvo JSvSS 249, 250, 262, 264
 Savez Sokola Kraljevine Jugoslavije 82, 99, 120, 250
 Severnoameriška sokolska župa 251, 256, 257, 258
 Sokolsko bratstvo na Dunaju 260, 261, 262, 264
 Sokolsko društvo Buenos Aires 243
 Sokolsko društvo Celje-matica 244
 Sokolsko društvo Maribor-matica 245, 248 (op. 171)
 Sokolsko društvo Supetar 245
 Sokolstvo v ZDA 245
 Sokol "demokratično krilo", "levo krilo" 104
 Sokol I na Taboru 74-78, 80, 84, 85, 89, 107, 108, 109, 110, 118, 119, 121, 123, 128, 134 (op. 67), 188, 243 261 (op. 178)
 Sokol III Bežigrad 84
 Sokol Kraljevine Jugoslavije, zakon 84, 86, 89
 Sokol v Celju 76
 Sokol v Ribnici, Litiji, Kamniku 76
 Sokol, Bled 85
 Sokol, Češkoslovaški 72

Sokol, Jugoslovanski 72
 Sokol, Ljubljanski 72, 73, 74, 75, 76, 86, 87, 92, 244
 Sokol, Radgona 85
 Sokol, Slovenski 73
 Sokol, Višnja Gora 85
 Sokoli iz Montreala 253
 Sokolska župa Ljubljana 90
 Sokolska župa Maribor 90
 Sokolski dom na Taboru 63, 78, 81, 93 46 (op. 9), 64, 68, 72, 74(op. 29), 77 (op. 30), 78-110, 118, 121, 122, 128, 134(op. 67), 146, 202, 245, 261, 268, 269, 271-275, 281
 Sokolski dom San Francisco 246
 Tržaški Sokol 263
 Ustredi Československeho Sokola 250, 252, 257, 260, 264,
 Zveza jugoslovanskega Sokola 277
 Zveza slovanskega sokolstva 264
 Zveza Sokola Jugoslavije 91
 Zvezna uprava Sokola 93, 96, 98
 Župa ČS Sokola na Dunaju 262

Druge publikacije Ladislava Bevca o tej tematiki

Sokolsko prosvetno delo, Jugoslovenska Sokolska matica, Ljubljana 1930.
Na Braniku za Sokolske Ideale, Založba Slovenske Pravde, London, 1965;
Na Braniku za Sokolske Ideale, 2. izdaja, Dr. Vlado Bevc, San Ramon, California, 1988.
My Journey to Freedom, The South Slav Journal, v.13, No.3-4 (49-50), pp.60-68, London, 1990.
Defence of Sokol Ideals, The South Slav Journal, v. 14, No. 3-4 (53- 54), pp. 28-45, London 1991.
Defence of Sokol Ideals - Part II, The South Slav Journal, v. 15, No. 1-2 (55-56), London 1991.
 The Last Days of German Occupation, The South Slav Journal, v.16, No. 3-4 (61-62), pp. 100-105, London 1995.
 Life in Refugee Camps 1945-1949, The South Slav Journal, v. 18, No. 1-2 (67-68), pp. 85-102, London, 1997.

Kazalo

Spremna beseda

Spomini Ladislava Bevca	5
-----------------------------------	---

Mlada leta

Moja družina in domači kraj	11
Šolanje	13
Septembrski dogodki v Ljubljani leta 1908	16
Študij na Dunaju	17
Državna služba na Primorskem	21

Prva svetovna vojna

Vpoklic v avstro-ogrsko vojsko	23
Na ruski fronti	29
Na zahodni fronti v Franciji.	40

V osvobojeni domovini

Vrnitev v Ljubljano.	46
Štefan Baloh.	48
Univerza in tehnika v Ljubljani.	48
Odbornik v mestnem svetu	50
Društvo rezervnih oficirjev	52
Spomenik kralju Petru I. v Ljubljani	59
Spomenik kralju Aleksandru I.	62
Poroka z Ivanko Sketovo	65
Ekskurzija po nemških cestah	68

Sokol

Osnovna načela sokolske misli	70
Sokolski dom na Taboru	72
Prvi glasniki komunizma	83
Komunisti pritegnejo prva dva sokola	84
Vsesokolski zlet v Pragi leta 1938	85
Kdo je bil slepi potnik?.	88
Prvi znaki upora proti društveni upravi	89
Komunisti preidejo v napad.	90
Lubej suspendiran od sokolskih funkcij.	91
Dva nova zarotniška voditelja	91
Župni občni zbor	92

Upor vaditeljskega zbora	94
Disciplinska razprava	94
Občni zbor Sokola I	97
Vladimir Mahovič	98
Jože Rus kot sodnik	98
Komunisti odlagajo napade v časopisju	100
Ban dr. Marko Natlačen	100
Oprezneži čakajo na opredelitev	100
Zoran Polič razkrije svojo podtalno dejavnost	101
Slovenski tisk zavrača Zorana Poliča.	104
Sokol I – osamljen med sokolskimi društvi.	107

Druga svetovna vojna

Začetek državne tragedije	111
Mobilizacija in kapitulacija	113
Kratko nemško ujetništvo.	113
Vrnitev.	115
Gestapovska aretacija	116
Reševanje sokolskih arhivov in imetja.	118

Okupacija

Sokolski vojni svet in Sokolska legija.	120
Komunistično nasilje nas sokolskim listom.	124
Sokolstvo ostaja na braniku.	125
Laž – glavno orožje komunistov	127
Razkrinkanje glavne laži	128
Komunisti uničijo sokolsko posadko v Grčaricah	129
Nemška okupacija	129
Imena in podobe	132
Gestapo izsledi Sokolsko legijo	134
Narodna izjava	135
Gestapovski zapori.	138
Konec nemške okupacije	145

Emigracija

Pot v emigracijo	150
Angleško izdajstvo nad begunci	153
Beg iz angleške okupacijske cone.	157
Potovanje v notranjost Italije	160

Begunska taborišča

Taborišče Riccione	163
Mirko Bitenc in angleška obveščevalna služba	175
Demokratska stranka in Riccionski sporazum	177
Zaplemba premoženja	185
Životarjenje v taboriščih.	189
Lenarčičeva smrt	199

Amerika

Prihod v Ameriko	201
Prenos misli in jasnovidnost	211
Rešitev moje družine iz talstva	212
Pravda dr. Pestotnika	231
Apoteoza Lubeja in Rusa	233
Slovenska demokratska stranka	236

Sokol v svobodnem svetu

Pobude za obnovo Sokola	244
IV. Zlet Češkoslovaškega sokola v Zürichu julija 1976	248
XIV. Zlet Ameriškega sokola v Chicagu junija 1977	256
V. Jubilejni zlet Češkoslovaškega sokola na Dunaju julija 1982	260
Obisk na Ameriškem veleposlaništvu	265

Spomini na prijatelje in znance

Usoda prijateljev	168
Poročila iz domovine o usodi graditeljev komunizma	275

Odgovor na komunistično obtožnico

Komunistična obtožnica in proces proti Sokolom	277
Odgovor na komunistično obtožnico	296

IZBOR IZ PROSVETNE KNJIŽNICE ZALOŽNIŠTVA JUTRO

- Leopold Verbovšek: KOMU (NI)SMO TUJCI? Knjiga izzivov
- Davorin (Martin) Žunkovič, Leopold Verbovšek: V SENCI ZGODOVINE
 - Leopold Verbovšek: DANES, IZ VČERAJ ZA JUTRI
- ZBORNİK 1 — VENETI V ETNOGENEZI SREDNJEEVROPSKEGA PREBIVALSTVA; PROCEEDINGS 1 — The Veneti Within The Ethnogenesis Of The Central-european Population
- ZBORNİK 2 — PRAPREBIVALSTVO NA TLEH SREDNJE EVROPE; PROCEEDINGS 2 — Ancient Settler Of Central Europe
- ZBORNİK 3 — SLEDOVI EVROPSKE PRETEKLOSTI; PROCEEDINGS 3 — Traces Of European Past
 - ZBORNİK 4 — STAROSELCI V EVROPI; PROCEEDINGS 4 — Ancient Settlers Of Europe
 - Lucijan Vuga: DAVNINA GOVORI, Slovenci že od kamene dobe na sedanjih ozemljih
 - Lucijan Vuga: MEGALITSKI JEZIKI, Teorija kontinuitete in megalitske kulture
 - Ivo Petkovšek: BELINOV KODEKS
 - Lucijan Vuga: PRAH PRETEKLOSTI, Zgodovinski roman
 - Lucijan Vuga: VENETI V TROJI, So Homerjevi Veneti – Hetiti?

Pokrovitelj izdaje:

RAČUNALNIŠTVO SAOP
CELOSTNE POSLOVNE INFORMACIJSKE REŠITVE

SAOP računalništvo d.o.o., Cesta Goriške fronte 46, 5290 Šempeter pri Gorici
• WWW.SAOP.SI

NAROČILA:

Jutro d.o.o., Črnuška c. 3, p.p. 4986, 1001 Ljubljana
tel. 01 561-72-30, 041 698-788, faks 01 561-72-35
E-pošta: JUTRO@SIOL.NET • WWW.JUTRO.SI